

Byantikvaren i Oslo

Kulturminnegrunnlag for Trosterud og Haugerud

Juli 2018

INNHold

Innledning	4
Prioriterte kulturminner i groruddalen	4
Om rapporten	5
Del 1 – Historisk beskrivelse	6
Forhistorisk tid	6
Perioden 1600 - 1900.....	6
Industrialisering og modernisering	7
Landskap i endring	8
Bygningene på gårdstunet	9
Kart over bevarte elementer eldre enn 1900	11
Perioden 1900 – 1948	12
Dr. Dedichens privatasyl på Trosterud i Store norske leksikon	12
Fra dollhus til sidsykeasyl – historisk tilbakeblikk	13
Bygging av Dr. Dedichens privatasyl og driften de første årene	14
Behandlingsmetoder.....	19
Park- hageanlegg og internveier	19
Driften på Nordre Trosterud gård	22
Boliger for ansatte oppført av klinikken	22
Villaområder på Trosterud og Haugerud	24
Kart over bevarte elementer fra perioden 1900-1945	26
Perioden 1945-1980	27
Byplanlegging og arkitektur på 1960-tallet.....	28
Avvikling av asylet	28
Haugerudplanen	29
Trosterudplanen	31
Trosterud treningssenter/sosialsenter – etterbruk av asylbygningene og bygging av nye institusjoner	33
Fellesskapsanlegg – sentere, skoler, barnehager og kirke	33
Kart over elementer fra 1960- og 1970-tallet.....	35
Perioden 1980 – i dag	37
Nye områder med blokker og rekkehus	37
Institusjonslandskapet fortettes	38
Drabantbybebyggelsen endres	38
Kart over elementer fra perioden 1980 – i dag	39
Kart over alle byggeår	40
Del II – Analyse av utviklingstrekk, lesbarhet og verdivurderinger	41

Kulturminner - vernekategorier og Gul liste	42
Område A - Institusjonsområdet med omliggende blokkbebyggelse	44
A1 Nordre Trosterud våningshus, bevaringsverdig på Gul liste	47
A2 Nordre Trosterud stabbur og drengestue, bevaringsverdig på Gul liste	47
A3 Nordre Trosterud driftsbygningen, bevaringsverdig på Gul liste	48
A4 Nordre Trosterud drivhusene, vurderes for Gul liste	49
A5 Nordre Trosterud hage, tun og utomhuselementer, bevaringsverdig på Gul liste	50
A6 Søndre Trosterud gård våningshus, bevaringsverdig på Gul liste	51
A7 Centralbygningen – bevaringsverdig på gul liste	51
A8 parken ved centralbygningen, bevaringsverdig på Gul liste	53
A9 Annekset, bevaringsverdig på Gul liste	54
A10 og A11 Doktorvillaen med hage, bevaringsverdig på gul liste	57
A12 Garasjen, bevaringsverdig på gul liste	58
A13 Søsterboligen	59
Internveier i institusjonsområde, bevaringsverdig på Gul liste	59
A14 Haukåsen skole med bad, under oppføring på Gul liste	60
A15 Nordvoll skole, under oppføring på Gul liste	61
A16 Fagerholt barnehage, skal vurderes for Gul liste	62
A17 Stubberudlia barnehage	62
A18 Bjerkeli, skal vurderes for Gul liste	63
A19 Trosterud senter og T-banestasjon, skal vurderes for Gul liste	63
A20 Trosterud senter barnehage, skal vurderes for Gul liste	64
A20 og A21 Fagerholt og Stubberudlia borettslag	65
Oppsummering av verdier og Anbefalinger for videre utvikling - institusjonsområdet	66
Område B – Haugerud sentrumsområde	67
B1 Haugerud gård Våningshus, regulert til bevaring	68
B2 Haugerud gård Drengestua, regulert til bevaring	68
B3 Haugerud gård Stabbur, regulert til bevaring	68
B7 Haugerud senter	68
B9, B10 og B11 Haugerud og Trosterud skole, Haugerudhallen	69
B6 Haugerud T-banestasjon, skal vurderes for gul liste	70
B5 Trygdeboligene	71
B8 Haugerud sentrum barnehage	71
B4 Haugerud kirke – skal vurderes for Gul liste	72
Videre utvikling	72
Område C – boligområder på Trosterud	73
C1 Villa oppført av Harald Vold i 1924, skal vurderes for Gul liste	74

C2 Overpleier Larsens villa, under oppføring på Gul liste	74
C3 Dr. Sommerfeldts villa, under oppføring på Gul liste	75
C4 Haukåsen sameie (Johan Castbergsvei)	75
C5 Øvre Haukåsen rekkehus (Ole Messelts vei), skal vurderes for Gul liste	76
C6 Lutvann skole	77
C7 Lutvann boligsameie	77
Område D– drabantbybebyggelse på Haugerud	78
D1 Sankthansfjellet borettslag – bevaringsverdig på gul liste	79
D2 Solfjellet borettslag, under oppføring på gul liste	79
D3 solfjellet barnehage	81
D4 Haugerud borettslag	81
Stjernemyra barnehage	82
Område E – Småhusbebyggelse på Haugerud	83
E1 Bakkellund, bevaringsverdig på Gul liste	84
E2 Hagapynten, bevaringsverdig på Gul liste	84
E3 Karistua, skal vurderes for Gul liste	85
E4 Granbakken, skal vurderes for Gul liste	85

INNLEDNING

Det siste tiåret har de sentrale delene av Haugerud og Trosterud vært gjenstand for diverse planarbeid og prosesser. 22. januar 2015 varslet EBY om at de hadde satt i gang arbeid med planprogram, for å avklare rammer for videre utvikling. Samtidig startet bydel Alna opp et forprosjekt for områderettet innsats i Trosterud- og Haugerudområdet. Bydelen og EBY ønsket å samkjøre sine prosjekter og har samarbeidet om brukermedvirkning.

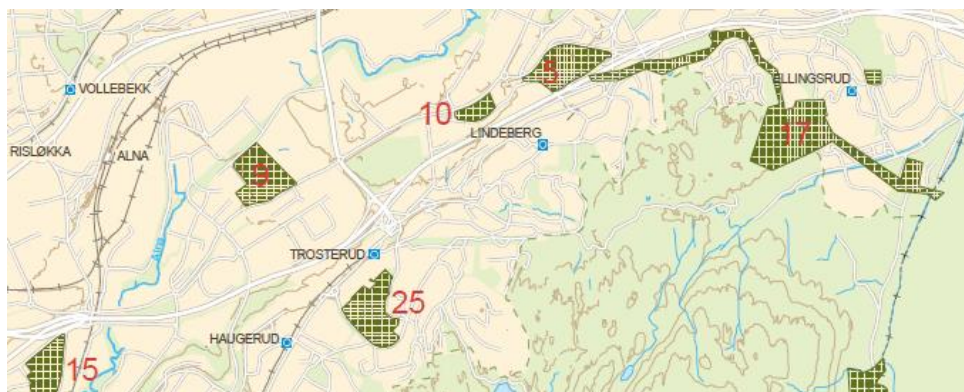
I planområdet ligger et verdifullt bevaringsverdig kulturmiljø bestående av bygninger og anlegg som var en del av Dr. Dedichens privatasyl. På tross av de høye kulturminneverdiene ble Byantikvaren ikke bedt om å delta i arbeidet med planen. I materiale lagt fram til oppstart av reguleringsarbeid og offentlig ettersyn har kulturminnetemaet vært lite belyst, og flere av alternativene har vært i konflikt med kulturminneverdiene. Høsten 2017, etter at offentlig ettersyn av planprogrammet var gjennomført, fikk Byantikvaren i oppdrag å utarbeide et kulturminnegrunnlag/analyse av planområdet. Arbeidet er finansiert av EBY og rapporten skal inngå som et vedlegg til planprogrammet. Målet med rapporten er å etablere en kunnskapsplattform, synliggjøre verdier og konkretisere innspill og faglige råd.

EBYs planområde utgjør en del av drabantbyene på Haugerud og Trosterud. Drabantbyene er helhetlige planlagte områder og Byantikvaren har funnet det riktig å inkludere begge drabantbyene i sin helhet i analyseområdet. Også småhusområdet på andre siden av T-banelinja er tatt med fordi dette var en del av Haugerud gård.

PRIORITERTE KULTURMINNER I GRORUDDALEN

Fram til 2000 hadde Byantikvaren lite oversikt og kunnskap om kulturminner i Groruddalen. Tidlig på 2000-tallet ble strateginotatet «Kulturminner i Groruddalen» utarbeidet. Her ble historien kort beskrevet og flere anlegg ført inn på Gul liste som bevaringsverdige. I tiden fram til 2004 ble det utarbeidet et kulturminneatlas for Groruddalen. Målet var å få bedre oversikt og kjennskap til kulturminnene. Atlaset ble fulgt opp av rapporten «Prioriterte kulturminner og kulturmiljøer». Her ble de 30 viktigste kulturminnene presentert. Atlaset og rapporten var *«ment å være premissgivende og førende for Byantikvaren og annen kommunal og offentlig satsing på og arbeid med Groruddalen, både for å sikre kulturminnene og som et vesentlig bidrag til å gjøre dalen til et rikere bo- og oppvekstmiljø.»* Blant de prioriterte kulturmiljøene finner vi Dr. Dedichens asyl.

Rapporten var på høring i kommunen, og både Bydel Alna og Plan- og bygningsetaten avga uttalelser hvor de var positive til utvalget. Året etter, i 2005, ble Helhetlig utviklingsplan for Groruddalen (HUG), fremmet som byrådssak. Kulturminner inngikk som tema i planen, og lista over de prioriterte kulturminnene var inkludert. Byrådet sluttet seg til konklusjonene i Byantikvarens prioriteringsnotat. I strategien som følger planen er det oppgitt at arbeid med formelt vern av de 30 prioriterte kulturminnene og -miljøene bør igangsettes. I ettertid vet vi at det ikke fantes ressurser til å starte slike reguleringsprosesser, og sett i forhold til andre deler av byen er det fortsatt få kulturminner og miljøer i Groruddalen som er juridisk sikret. I perioden 2006 – 2017 har Byantikvaren, via sin rolle i Groruddalssatsingen, samarbeidet med bydelene i Groruddalen og bidratt i flere områdeløft, arbeidet med formidling av dalens historie og deltatt i utvikling av konkrete anlegg, blant annet flere Akergårder.

Utdrag fra «Prioriterte kulturminner og kulturmiljøer»

OM RAPPORTEN

Rapporten består av to deler. I del 1 presenteres kunnskapsgrunnlaget som er basis for den videre analysen. Områdets historie er kartlagt og beskrevet. I framstillingen er det lagt vekt på å formidle den samfunns- og kulturhistoriske konteksten slik at områdets historie blir satt inn i en større sammenheng. Framstillingen er delt opp i seks tidsepoker, og kapittelet innledes med en kort presentasjon av epokene.

I del II er området delt inn i fem delområder (A til E). For hvert delområde er det utarbeidet en kort beskrivelse av dagens situasjon. Deretter blir de enkelte anleggene med bygninger og utomhuselementer beskrevet og verdivurdert. Tålegrenser for videre bruk er omtalt i de tilfeller det er relevant for planprogram eller VPOR.

DEL 1 – HISTORISK BESKRIVELSE

Det er registrert tre automatisk fredede kulturminner i området, og det første avsnittet omtaler forhistorisk tid. Den neste perioden tar for seg tiden fram til 1900. Landskapet var preget av jordbruk med gårdstun, husmannsplasser, åker og eng. Etableringen av Dr. Dedichens privatklinikk satte sitt preg på neste periode som går fra 1900-1945. De store sykehusbygningene, personalboligene og parkanleggene endret landskapet på Trosterud. På Haugerud solgte bonden store tomter til representanter for middelklassen som bygget seg villaer i den vestvendte skråningen ned mot dalbunnen.

Den tredje epoken handler om drabantbyutbyggingen. Etter krigen ble den prekære boligmengden sett på som en av samfunnets største utfordringer, og stat og kommune ble viktige aktører i boligbyggingen. Oslo og Aker ble slått sammen i 1948, og i områdene som til nå var preget av jordbruk ble det oppført blokkbebyggelse og drabantbyer. På Haugerud og Trosterud kom transformasjonen på 1960- og 1970-tallet. Asylet ble lagt ned og de gamle bygningene fikk ny, men beslektet bruk samtidig som nye institusjonsbygninger ble oppført.

I 1980 var store den store utbyggingen i hovedsak over, men innenfor asylområdet ble det oppført nok en institusjon. I tillegg har det foregått noe fortetting i boligområdene, og mye av drabantbybebyggelsen er rehabilitert og endret. Dette er tema i den siste epoken som går fra 1980 til i dag.

FORHISTORISK TID

Området har tilknytning til gårdene Haugerud, gnr 141, og Trosterud, gnr 142. Gårdsnavnet Haugerud er sammensatt av de norrøne ordene haugr (flertallsform av ordet haug) og ruð, som betyr rydning. Gårder med -rud som siste ledd i navnet stammer hovedsakelig fra høymiddelalderen. Haugerud nevnes første gang i biskop Eysteins jordebok fra ca 1390. Gårdsnavnet Trosterud, gammelnorsk Trastaruð, er sammensatt av fuglenavnet trostr, som også ble brukt som mannsnavn, og ruð. Gården er kjent fra skriftlige kilder fra slutten av 1500-tallet, da den tilhørte Sta. Catharina alters prebende (trolig det på Hamar) som lønn til en av kannikene ved domkirken, og gården var med all sannsynlighet i drift i middelalderen. Planområdet omfatter dermed to middelaldergårder, hvorav det er sannsynlig at selve tunet på middelaldergården Trosterud blir berørt.

Det er registrert tre automatisk fredete kulturminner innenfor og i nærheten av planområdet. I nærheten av Dr. Dedichens privatklinikk, trolig i nærheten av adressen Dr. Dedichens vei 28, er det tidligere funnet en flintdolk eller spydspiss (id 130957) fra yngre steinalder. På et udefinert sted på Trosterud gård er det funnet en slipt steinøkse (id 130956) fra steinalderen. Mellom Trosterud og den gamle husmannsplassen Bråten, trolig i Dr. Dedichens vei 75, er det funnet en skafthulløkse (id 129107) fra yngre steinalder.

PERIODEN 1600 - 1900

På 1600- og 1700-tallet bodde de fleste nordmenn på gårder på landsbygda og arbeidet med jordbruk. Flertallet av bøndene var leilendinger, det vil si at de ikke eide, men leide bruket eller gården de bodde på. De fleste gårdene i Aker var eid av borgere i Christiania, det gjaldt også Haugerud og Trosterudgårdene. Borgerne var velstående og hadde mange fordeler og rettigheter, blant annet hadde de enerett på å drive handel og håndverk. Trelastnæringen hadde en svært sentral rolle på 1600- og 1700-tallet, og grunnen til at det var attraktivt å eie gårder i Aker var tilgangen til skogen som hørte til gårdene. Christiania var den klart største eksportøren av trelast i landet, og byborgerne hadde full kontroll over næringen. Mange borgere tjente godt på trelasteksport til Holland og England, og i siste halvdel av 1700-tallet ble noen av dem svært rike. De inntok viktige posisjoner i samfunnet og hadde stor makt. Den eksklusive gruppen førte et liv med et overdådig forbruk og flere bygget lystgårdsanlegg litt utenfor byen. Linderud gård er et slikt eksempel. Også Tveten kan knyttes til trelastpatrisiatet.

I den andre enden av samfunnet finner vi de eiendomsløse. Dette var husmenn, tjenere eller dagarbeidere. Befolkningsveksten på 1700-tallet og 1800-tallet medførte at rydding av ny jord og oppdeling av eksisterende gårder ikke klarte å ta unna for behovet for nye gårdsbruk. Husmannsvesenet ble dermed en måte å skaffe den økende

befolkningen et livsgrunnlag. En husmann var en som leide et jordstykke eller en tomt. Plassene var små i forhold til gårdsbruket og ofte opprettet i utmarka slik at gårdbrukeren slapp å avstå dyrket mark. Leien var som regel en kombinasjon av penger og pliktarbeid.

Navn på husmannsplasser er ofte sammensatte. Hagen, gjerdet, jordet, stua eller bråten i kombinasjon med navnet eller yrket til plassmannen er vanlig. Haugerud hadde fire husmannsplasser; Nordvold, Larsbråten, Karlsstua og Myrvold og på Trosterud kjenner vi til plassen Bråten og Fagerholt. Kartet fra 1797 viser at kun en av plassene var opprettet på dette tidspunktet, de resterende må ha blitt ryddet på 1800-tallet. Mot slutten av århundret ble flere av husmannsplassene skilt ut som selveide småbruk. Den eneste plassen som er bevart i dag er Bråten, og den ligger innenfor området til Lutvann Leir og er dessverre lite tilgjengelig.

Kart fra 1797

INDUSTRIALISERING OG MODERNISERING

Siste halvdel av 1800-tallet var preget av store endringer både materielt og sosialt. Byene vokste voldsomt. I Christiania bodde det 11 000 mennesker i 1800, i 1900 var innbyggertallet 250 000. Årsaken til byveksten var blant annet ny teknologi som førte til etablering av industriarbeidsplasser, modernisering av jordbruket slik at det kunne brødfø flere mennesker og utbygging av veier og jernbane. I Aker vokste det fram tettsteder med industri og arbeidsplasser med Grorud og Bryn blant de største. Her var veksten knyttet til fabrikker som benyttet vannkraften i Alna, steinbrudd som tok ut grorudgranitt, teglverk og etablering av Grorud jernbanestasjon i 1854 og Bryn i 1858.

På slutten av 1800-tallet bodde det ca. 50 personer på Haugerud og Trosterud, og folk hadde godt utsyn til den pågående utviklingen. Jernbanen skar gjennom jordbrukslandskapet i dalbunnen, og på Strømsveien, en av de viktigste ferdselsårene inn til byen, var trafikken stadig økende. På høyden ved Ulven gård stod Østre Aker kirke ferdig i 1860, og på Furuset ble det på samme tid bygget fast skole som overtok for omgangsskolen. Også det nye teglverket, startet av bonden på Breivoll gård i 1896, lå godt synlig. Områdene i dalbunnen langs Alna var rike på leirholdig jord og leira var råvare til teglstein.

LANDSKAP I ENDRING

Modernisering av jordbruket, industrialisering og stor tilflytting til byene var parallelle prosesser. Sterk vekst i bybefolkningen var avhengig av økt matproduksjon i de bynære jordbruksområdene. En rekke nyvinninger i landbruket i første halvdel av 1800-tallet ga mulighet til å brødfø en større befolkning enn tidligere. Blant de viktigste var nye vekster som poteten, bedre gjødselstell og nye redskaper som jernplog og hjulredskaper. De mer rasjonelle produksjonsformene førte til endringer i landskapsbildet. Hesteredskaper, slik som slåmaskin, krevde store sammenhengende jorder. Grøfting, nydyrking og utjevning av jordene ble viktige betingelser for rasjonell drift.

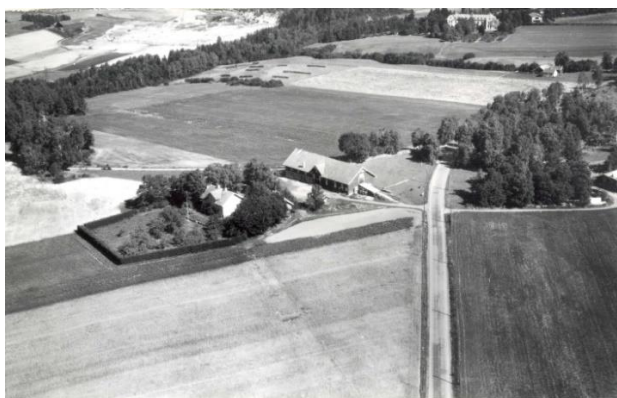
Bilder av landskapet i Groruddalen tatt ca. 1890. Over ser vi Lindebergggårdene og Jeriko med Østmarka i bakgrunnen. Bildet under er tatt fra Trosterud, Arveset gård midt i bildet og Lillomarka i bakgrunnen. Begge foto: Oslo Museum.

Landskapet i Groruddalen bestod nå hovedsakelig av dyrket mark. På gamle kart kan man ved hjelp av kartsymbolene få en ide om hvordan terrenget har vært utnyttet. På Haugerud og Trosterud var det særlig det flate platået hvor tunene ligger som ble benyttet til åker og eng. Dalsiden opp mot Østmarka ble brukt til havnehage og beite. I Groruddalens Historielags årbok fra 1993, kan vi lese at Haugerud hadde en stor havnehage som strakk seg fra Hellerud til Trosterud og innbefattet hele det som nå er Solfjellet borettslag, samt deler av Haugerud. Den bratte skråningen fra dalbunnen og opp til platået hvor gårdstunene til Haugerud og Trosterud ligger, var skogkledd i 1881. Trolig har både topografien og jordsmonnet gjort at arealet ikke har vært egnet til oppdyrking.

BYGNINGENE PÅ GÅRDSTUNET

Mange av bygningene som ligger på tunet til Trosterud og Haugerud gård ble oppført på 1800-tallet. I dette århundret skjedde det store endringer i byggeskikken, og både type bygninger og utforming kan sees som et uttrykk for en mer moderne tankegang enn tidligere. På gårdstunet gikk utviklingen mot færre, men større og mer allsidige bygninger. Tunet på Haugerud er et godt eksempel. Våningshuset i halvannen etasje, plassert på en solid kjeller i grorudgranitt, lå vendt mot sydvest, mens den store røde driftsbygningen med kjørebros opp i loftsetasjen, var plassert i motsatt ende av tunet. I den nye driftsbygningen ble en rekke funksjoner som fjøs, stall og låve samlet. Fjøsarbeidet ble forenklet, møkka kunne nå måkes ned i luker og dyra fores gjennom en lang sammenhengende fôrgang.

Haugerud gård fotografert i 1949.

Stabburet var fortsatt en viktig bygning på tunet, og var først og fremst et oppbevaringshus for mat. Korn, mel og flatbrød lå i musefrie binger, og under taket hang tørket og røyket kjøtt. Jo større stabbur, jo større var gården. Slik sett var stabburet et statussymbol. Stabbursklokka var et nytt fenomen. Den signaliserte den nye tid, og var et virkemiddel som ble tatt i bruk for å disiplinere arbeiderne på gården. Klokka ringte ved matpausene, og skulle få slutt på at arbeiderne tok pauser utom de fastsatte tidspunktene. Det er også på denne tiden at det blir vanlig å bygge egne boliger til tjeneste- og arbeidsfolk på gården. Disse ble kalt drengestuer. Også en slik finner vi på tunet til Haugerud gård. I den lille bygningen bodde sveiseren med familien. En sveiser var en som hadde ansvar for fjøsdriften.

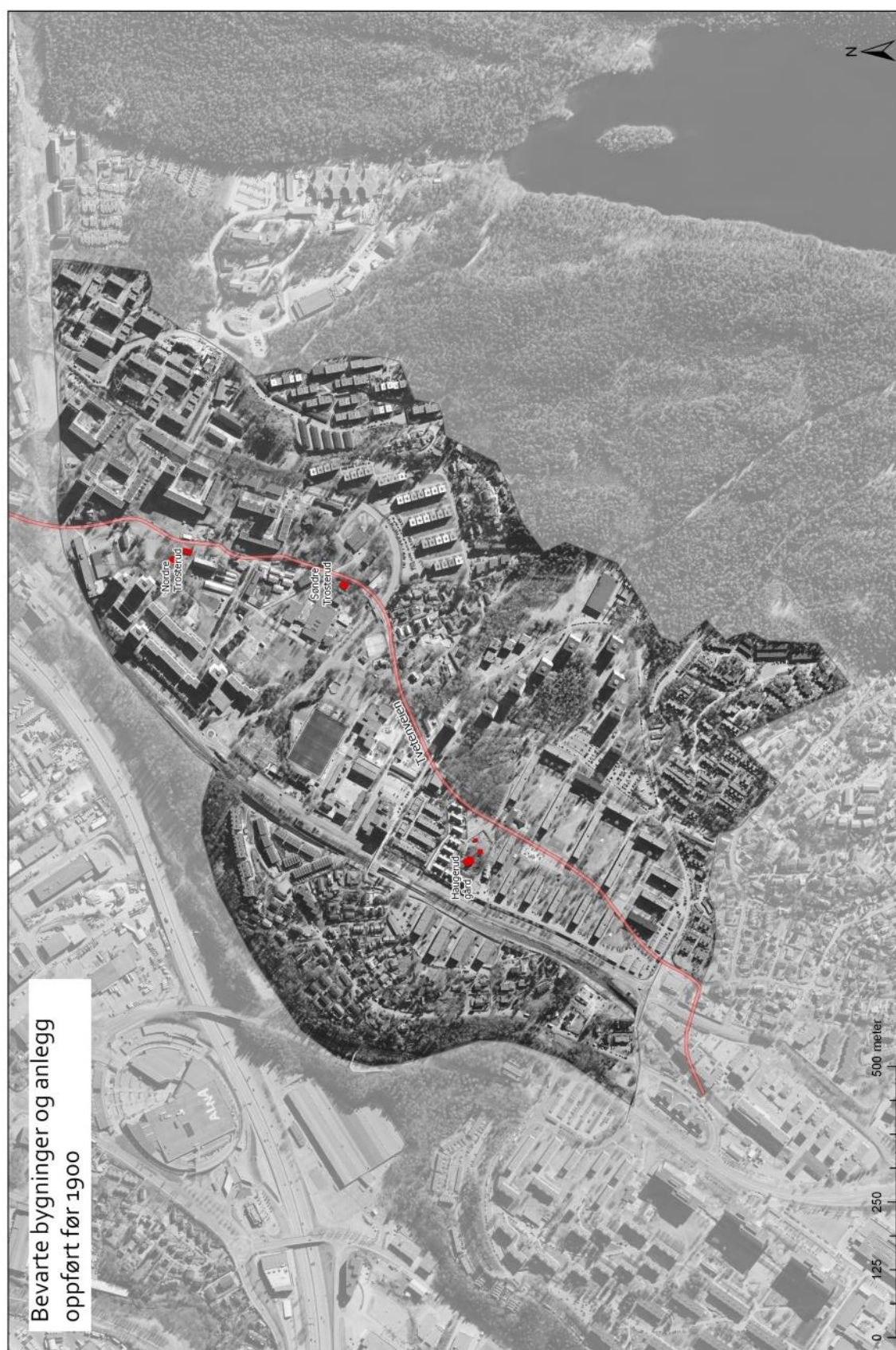
Bygninger som ble oppført fra 1850-tallet og fram til århundreskiftet er gjerne preget av sveitserstilen. Store vinduer og gjerne en glassveranda med utganger mot hagen var vanlig. Fram til nå hadde det vært et mål å etterligne murarkitektur, nå ble det viktig å utnytte de dekorative mulighetene som lå i å bruke tre som byggemateriale. Dekor og utsmykning var viktig fordi det skapte trivsel, og et prydlig hjem ville ha en oppdragende effekt mente mange. Også de store takene er karakteristisk for sveitserstilen.

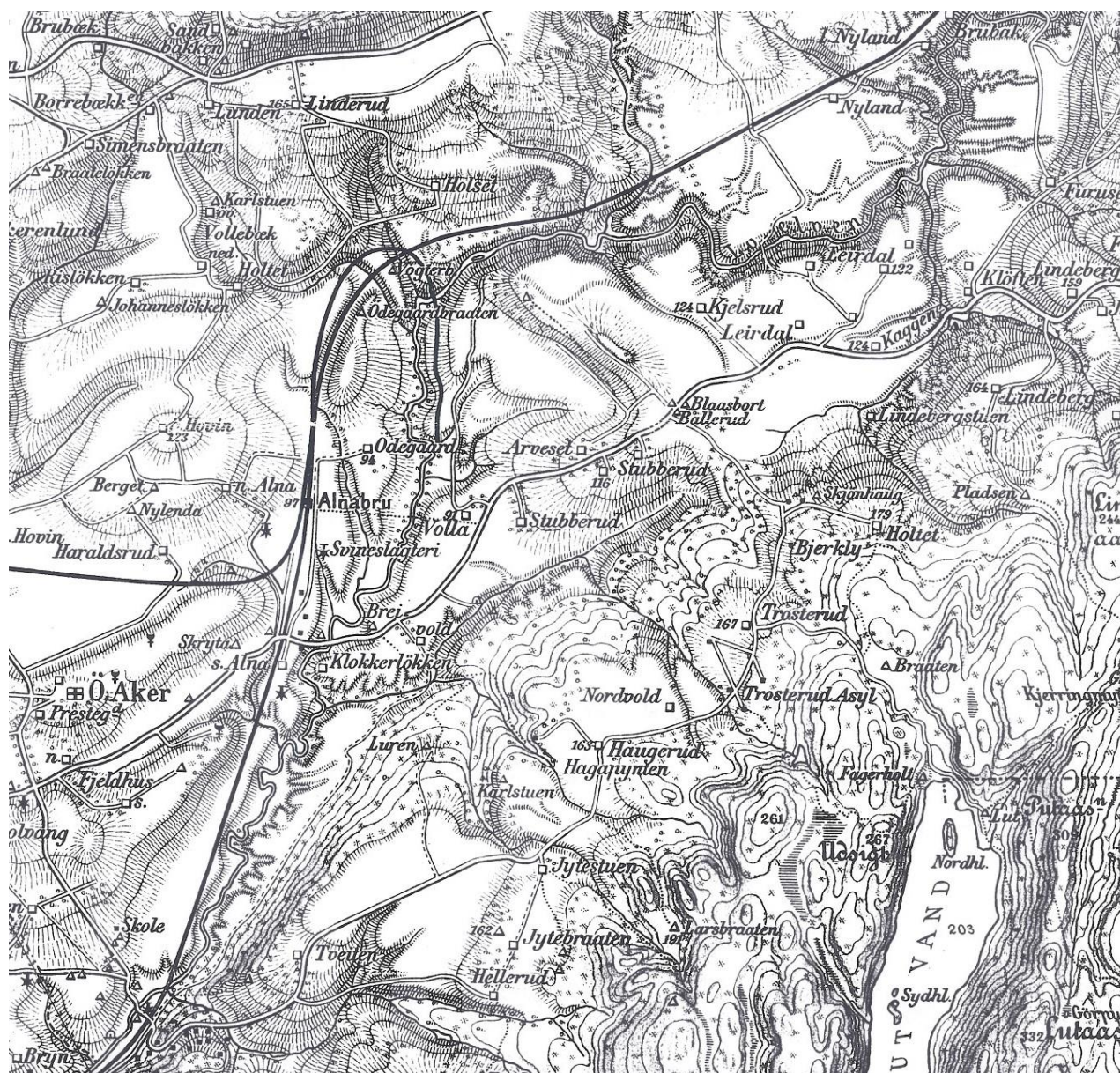
Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Våningshusene på søndre og nordre Trosterud gård. Bildet nederst er tatt av Anders Beer Wilse i 1941, tilhører Folkemuseet.

Ser vi på Groruddalen i denne perioden er det framvekst av småhusområder, utvidelse og utbedring av veinettet, industrivekst, spesielt i tilknytning til jernbanen og langs Alna, som bidro til at landskapet endret karakter. Flere institusjonsbygg ble oppført av Aker kommune i denne perioden, deriblant skoler, sykehus og aldershjem. På Trosterud var det private krefter som stod bak oppføringen av asylet. Det har en sentral beliggenhet i planområdet og en god del av teksten under er viet framveksten av asylet med sykehusbygninger, personalboliger, gårdsbygninger og park- og hageanlegg. En kort gjennomgang av psykiatriens historie i Norge er inkludert. Dette er viktig for å kunne vurdere anleggets historiske betydning. Teksten tar også for seg småhusområdene på Haugerud og Trosterud, hvor blant annet ansatte på asylet bygget seg hus.

Kart fra 1908. Hagaplynten og Bjerkely er nye anlegg i vårt område. Vi ser også at Nordvold nå er angitt med symbolet for gård, det betyr at den tidligere plassen nå var blitt til et selveid småbruk.

DR. DEDICHENS PRIVATASYL PÅ TROSTERUD I STORE NORSKE LEKSICON

Henrik Dedichen var en norsk lege og psykiater. Han grunnla og drev Dr. Dedichens privatsyl på Trosterud i Østre Aker fra 1901 til 1933, og arbeidet for reformer innen sinnssykepleien og lovgivningen omkring den.

Dedichen var født og oppvokst på Modum og studerte medisin i Kristiania. I 1901 åpnet han sitt private sinnssykeasyl for pasienter som selv hadde midler til å betale for sin behandling (i motsetning til de offentlige asylene som hovedsakelig behandlet pasienter for fattigkassens regning). Det var det eneste i sitt slag i landet. I 1933 forandret institusjonen navn til Dr. Dedichens privatklinikk.

Dedichen hadde tidlig en interesse for kriminalantropologi og rettspsykiatri og i 1901 startet han Tidsskrift for nordisk retsmedisin og psykiatri, som gikk inn i 1911.

Han utgav også tallrike populariserende skrifter, og skrev ellers om teater, Fra Nationaltheatret (første sæson) (1900), kunst og litteratur, mest i dagspressen. Han gav dessuten ut blant annet Sundt og sygt sjæleliv (1898), Paa begge sider af sindssygdommenes grænse (samme år) og Frisind og slavesind (1919).

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Bilde fra 1927

FRA DOLLHUS TIL SINDSYKEASYL – HISTORISK TILBAKEBLIKK

På 1500- og 1600-tallet ble handlinger som førte til ødeleggelser og ordensforstyrrelser behandlet på samme måte uavhengig av bakgrunnen for handlingene. I kjellerne på offentlige bygninger fantes en innretning som kaltes dårekister. Dette var enkle celler, og her plasserte man mennesker med det som ble kalte ustyrkelig temperament.

Fenomenet Dollhus (fra tysk doll=gal) kom på 1700-tallet. I andre halvdel av århundret ble det opprettet slike institusjoner i de tre største byene i landet. Dollhusene var gjerne egne bygg som var oppført for formålet. Byggingen av dollhusene er et eksempel på at galskap gikk fra å være en sak kun for rettsvesenet til fattigomsorg og hospital.

I 1848 kom en sinnsykelov som innbar at sinnsyke ble skilt ut som en egen gruppe. De skulle ikke lenger være en del av fattigpleien, og det skulle opprettes statlige sinnsykeasyl hvor leger stod for behandlingen. Asylene skulle være adskilt fra andre helseinstitusjoner, menn og kvinner måtte holdes hver for seg og pasientene skulle deles inn etter hva slags lidelse de hadde. Loven hadde som utgangspunkt at de som ble betegnet som gale var syke, og at de dermed kunne behandles. Alle institusjoner skulle ha en lege som direktør. Loven ble stående nesten uforandret helt fram til 1961.

Som et resultat av loven ble det opprett flere statlige asyl. I 1855 fantes det seks slike i landet. Gaustad, som var det største, stod ferdig i 1855. I tillegg var det statsasyl i Trondheim, Kristiansand, Stavanger, Bergen og i gamle Oslo (Oslo hospital). Fra 1890-tallet ble det bygget flere asyl, nå i regi av kommuner eller amt (fylker). Oslo kommunale asyl ble oppført i 1905 på Dikemark. Akershus amt bygde Blakstad asyl i 1904 og Lier stod ferdig 1926, her var det Vestfold og Buskerud fylker som var byggherre. Felles for asylene var at de ble lagt i god avstand til tettbygde strøk. De ble bygd opp som selvforsynte samfunn med gårdsdrift som skulle sørge for inntekter og forsyning, i tillegg til å fungere som terapeutisk arbeid.

BYGGING AV DR. DEDICHENS PRIVATASYL OG DRIFTEN DE FØRSTE ÅRENE

Henrik Dedichen var ferdig utdannet lege i 1889. Etter å ha jobbet både på Gaustad og Rotvold asyl i Trondheim søkte han om autorisasjon til å opprette et privat sinnsykeasyl for 40 syke på gården Løken i Vestre Bærum. Asylet var planlagt for økonomisk bedrestilte pasienter. Konsesjonen ble raskt gitt og innbydelse til dannelse av et aksjeselskap sendt ut. Motstanden i nabolaget var imidlertid så stor at det endte med at Dedichen solgte eiendommen til Bærums Verk. Deretter fikk han kjøpt Søndre Trosterud gård. Ny planlegging måtte til, men tegningen til arkitekt Nordan ble gjenbrukt. I løpet av 18 måneder var sykehuset bygget, og den første pasienten kom 20. september 1901.

Kartskisse fra 1909 over bygningene på asylet.

Det ble det oppført to asylbygninger og overlegevilla. Den største asylbygningen ble kalt centralbygningen og det minste annekset. I annekset lå isoleravdelingen for urolige pasienter. Det var kvinne- og mannsavdeling i begge bygningene, og disse var strengt adskilt. Alle de tre bygningene er stilmessig preget av nybarokk med innslag av jungendstilsdetaljer. Centralbygningen var klart større enn annekset og framstod som mer staslig og påkostet både utvedig og innvendig. Trolig hadde dette sammenheng med pasientenes status. I 1905 var det 39 pasienter her. Det kom snart søknader om reduksjon i pris og friplasser fra pasienter som ikke hadde råd til å betale den fastsatte prisen og Dedichen strakk seg langt for å hjelpe ubemidlede pasienter.

Centralbygningen har tre risalitter symmetrisk plassert på fasaden mot parken, og luftebalkonger på kortsiden. Dette var svært vanlig å ha på sykehus og kurbygninger, siden det å oppholde seg ute ble sett på som helsebringende.

Annekset hadde en mer tilbaketrukket beliggenhet. Bilde ca. 1905 Groruddalen Historielag

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Doktorvillaen fotografert i 1927. Under pasientrom i centralbygningen.

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

I 1910 hadde asylet behandlet 496 pasienter. Det var omtrent like mange kvinner som menn, og 60 av pasientene kom fra andre land, særlig Sverige og Danmark. Opplysningene stammer fra lokalavisen Akersposten, og artikkelen er i sin helhet gjengitt i boken *Dr. Dedichens privatasyl* av Arne Hult. Her kan vi lese at asylet har en vakker og dominerende beliggenhet, med utsyn over dalen og byen, hvis da ikke det lå et teppe av kullrøyk over byen. Området nord for asylet, opp mot Lutvann, er som en naturpark med eiendommelig skjønnhet, skriver journalisten. Det er en 15 minutters spasertur til Lutvann, og om vinteren ble pasientene oppmuntret til å gå på ski eller ake. Andre vanlige aktiviteter var lesing (det fantes eget bibliotek), brodering for kvinner og kortspill for herrer. Pasientene var også aktive i jordbruk, hagebruk og annet kroppsarbeid. I haveanlegget hadde pasientene hvert sitt lille jordstykke som de stelte med. Alle pasientrommene i sentralavdelingen hadde forskjellig innredning og et hjemlig preg. I annen etasje lå salongene og spisesalene. Møblene var rosemalte i norsk stil og serviset var dekorert med en måke og innskriften: «Luctor et emergo» som betyr: Jeg kjemper og holder meg oppe. Videre kan vi lese:

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Overlegen førte oss rundt i annekset. Alle dører stod ulåste, vinduene sto åpne og til å åpne som almindelige vinduer. Dette ble oss dog aller mest påfallende da vi igjen stod utenfor og overlegen bemerket: «Ja, dette var avdelingen for de mest urolige, og det kommer hit vanskelige tilfeller av den slags.» Disse kortspillere og de som vandret omkring rundt os, var altså likefrem voldsomme sindsyke. Med det samme slo det os at ikke volder eller murer eller gjerder var å se på hele asylet – kun levende hegn. Her spaserte alle omkring i haveanleggene og i parken som på et sanatorium. Og anstaltens veier førte alle steder hen, til og med den åpne landevei gikk like forbi. «ja» sier overlegen, «her er ingen polstrede vegger, her brukes ingen tvangstrøier – kort sagt ingen sikringsmidler. Noe er der nok for påkommende tilfeller, men alt slikt er forsøkt erstattet av mest mulig av bevoktning. Visstnok er alle vinduer gitterløse, som De ser, men glasset er så tykt at det ikke kan slås i stykker uten anvendelse av en hammer eller liknende.

I følge Dedichen var årsaken til de frie omgivelsene at hver vokter eller pleierske kun hadde tre eller fire pasienter å se til, mens det på andre asyler var vanlig med minst 12 pasienter pr. vokter.

I 1919 kom det forespørsel fra Kristiania kommune om forpleining av inntil 30 urolige pasienter, og etter hvert ble stadig flere av plassene bekostet av det offentlige. 1931 ble det besluttet å utvide sykehuset med 20 senger for urolige pasienter, tilbygget ble tegnet av arkitekt Biong, og inneholdt både seksmannsrom og enmannsrom.

I 1933 valgte Henrik Dedichen å fratre sin stilling som overlege. Han var da 70 år. Han fortsatte som reservelege, mens sønnen overtok som overlege. Sykehuset var nå godkjent for 120 pasienter. I beretninger framgår det at inventar og bygninger holdes i god stand og at det nå er opprettet en inngjerdet luftgård for den urolige mannsavdelingen.

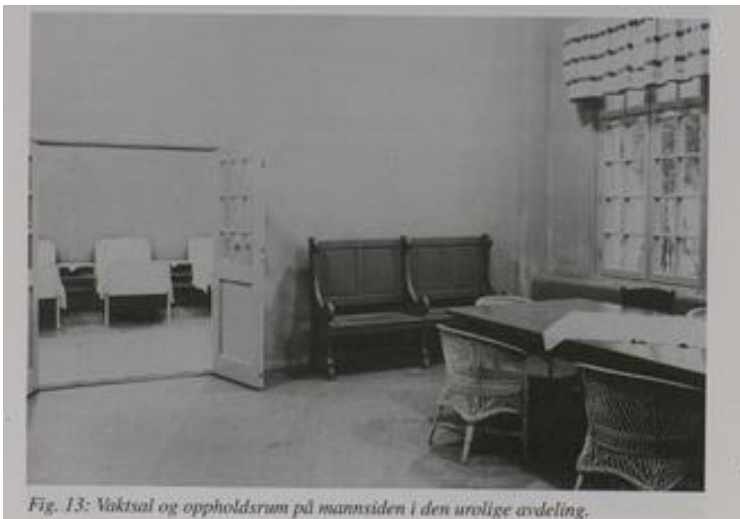

Fig. 13: Voktsal og oppholdsrom på mannsiden i den urolige avdeling.

Under krigen ble man pålagt å motta tyske pasienter. I 1942 beslagla okkupasjonsmakten et stort område ved Lutvann (inkludert Bråten husmannsplass), og bygde Lutvann leir. Lutvann leir er ikke en del av område som blir kartlagt i denne sammenhengen. For øvrig er både husmannsplassen Bråten og bygningene som ble oppført av tyskerne regulert til hensynssone bevaring. For mer informasjon: www.kulturminnesok.no

Foto: Wilse, Anders Beer

Oslo Museum

Over: Spisestuen i centralbygningen fotografert i 1927. Under: Annekset med utvidelsen som ble planlagt i 1931.

BEHANDLINGSMETODER

Selve behandlingen utviklet seg i tiden asyllet var i drift. I starten var det lite å tilby. Det var fokus på ro og hvile, arbeidsterapi, varme og kalde bad, sovemidler og morfin til de mest urolige. På 1930- og 1940-tallet kom flere behandlingsformer blant annet malaria- og insulinbehandling, psykoterapi, elektrosjokk og lobotomi. I starten ble elektrosjokkene utført uten narkose, noe som kunne være svært smertefullt.

Mellom femti og hundre pasienter ble lobotomert på klinikken på 1940- og 1950-tallet. Entusiasmen for metoden var stor og det var få kritiske røster, først og fremst fordi de opererte ble roligere. Samtidig fikk mange alvorlige komplikasjoner, som epilepsi og likegladhet, og dødeligheten var høy de første årene.

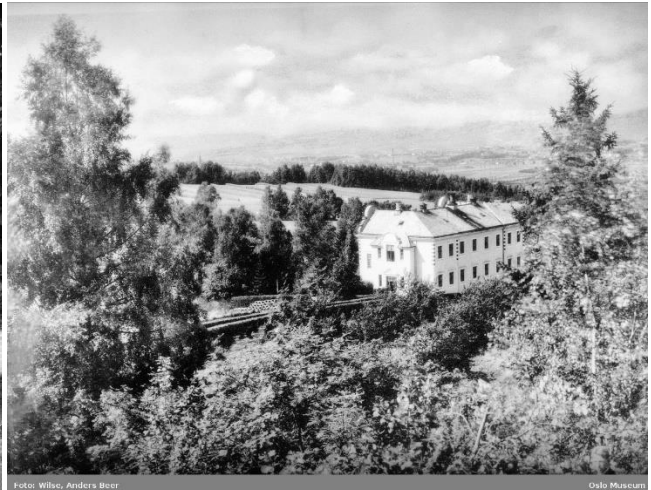
PARK- HAGEANLEGG OG INTERNVEIER

Asylet ble bygget på de tidligere jordene til Trosterud gård, og arbeidet med å anlegge hage, park og alleer ble raskt satt i gang. I tilknytning til centralbygningen ble det anlagt et storslått parkanlegg. Artsmangfoldet var stort, både alm, bøk, eik, lerk, asal, spisslønn og lind ble benyttet. Parken hadde også en rekke blomsterbed, lavere hekker, lysthus, benker og grusganger. På baksiden av bygningen (inngangssiden) ble det anlagt en gruslagt rundkjøring.

Alleen med hestekastanjer er plassert symmetrisk på centralbygningen og vider seg ut i plass.

Ved annekset ble det også opparbeidet hage/parkanlegg, men i mindre omfang enn ved centralbygningen. Det var særlig området rundt den nordvestre inngangen som fikk et representativt preg. Også her finner vi en gruslagt plass i forlengelsen av veien som ført ned til centralbygningen. Både kart og bilder viser at det ble plantet en dobbel granhekk som gikk fra skogkanten og langs baksiden av annekset. Hekken ble trolig benyttet som et stengsel/gjerde for de urolige pasientene.

Annekset hadde en representativ sone i området rundt inngangen mot nordvest. På bildet til høyre ser vi annekset og den omtalte doble granhekken.

I tilknytningen til doktorvillaen ble det opparbeidet et stort og påkostet hageanlegg, med fontene, dam, utkikkspunkt, blomsterbed, grusganger, lave hekker og store trær som bøk, eik, bjerk med mer. Eldre flyfoto viser dessuten noe som kan være en tennisbane, plassert i området bak villaen. En stor frukthage lå øst for hagen og strakk seg ned til annekset.

Bildet er tatt fra annen etasje i doktorvillaen og viser hageanlegget, annekset, Søndre Trosterud gård (funktionærbolig) og centralbygningen (sygehuset).

Mellom bygningene ble det etablert internveier. Alle veiene ble opparbeidet med alleer eller trerekker. Både bartrær og løvtrær ble benyttet. Centralbygningen var navet i anlegget, fra den anlagte rundkjøringen gikk det veier til annekset, gårdstunene, funksjonærboligen og til Tvetenveien og doktorvillaen. Hovedatkomsten til centralbygningen gikk langs lindealleen fra Tvetenveien. Tre rekker med lind ble plantet. Årsaken til dette er ukjent, men en mulig forklaring kan være at alleen måtte utvides når bilen ble tatt i bruk og at man dermed plantet en ny rekke.

Bildet er hentet fra boken om Dr. Dedichens asyl og er dessverre i dårlig oppløsning. Vi ser tydelig de sentrale aksene, men det er vanskelig å tyde de forskjellige symbolene. Under flyfoto fra 1947.

DRIFTEN PÅ NORDRE TROSTERUD GÅRD

I de første årene var det arealene og driftsbygningen tilhørende Søndre Trosterud gård som ble brukt i driften. I 1909 kjøpte asylet Nordre Trosterud gård med 450 mål. Til sammen eide de nå ca. 1000 mål med innmark og utmark. Driftsbygningene på Søndre Trosterud ble nå revet, og nye og moderne driftsbygninger oppført på tunet til Nordre Trosterud. Gården produserte grønnsaker, frukt og bær til eget behov. Her var griser, høns, hester og kuer. Gården hadde smie, egen sagbenk og en stor isbinge ble fylt opp av isblokker fra Lutvann hver vinter. I 1909 ble det bygget nytt grisehus og nytt fjøs. Sistnevnte ble oppført som en forlengelse av den gamle låven. Senere ble det oppført en ny låve, vognskjul og i 1919 stod garasje til fire biler ferdig. Også denne bygningen ble tegnet av arkitekt Biong. I 1935 ble det første veksthuset med fyrhus oppført, det ble utvidet i 1941.

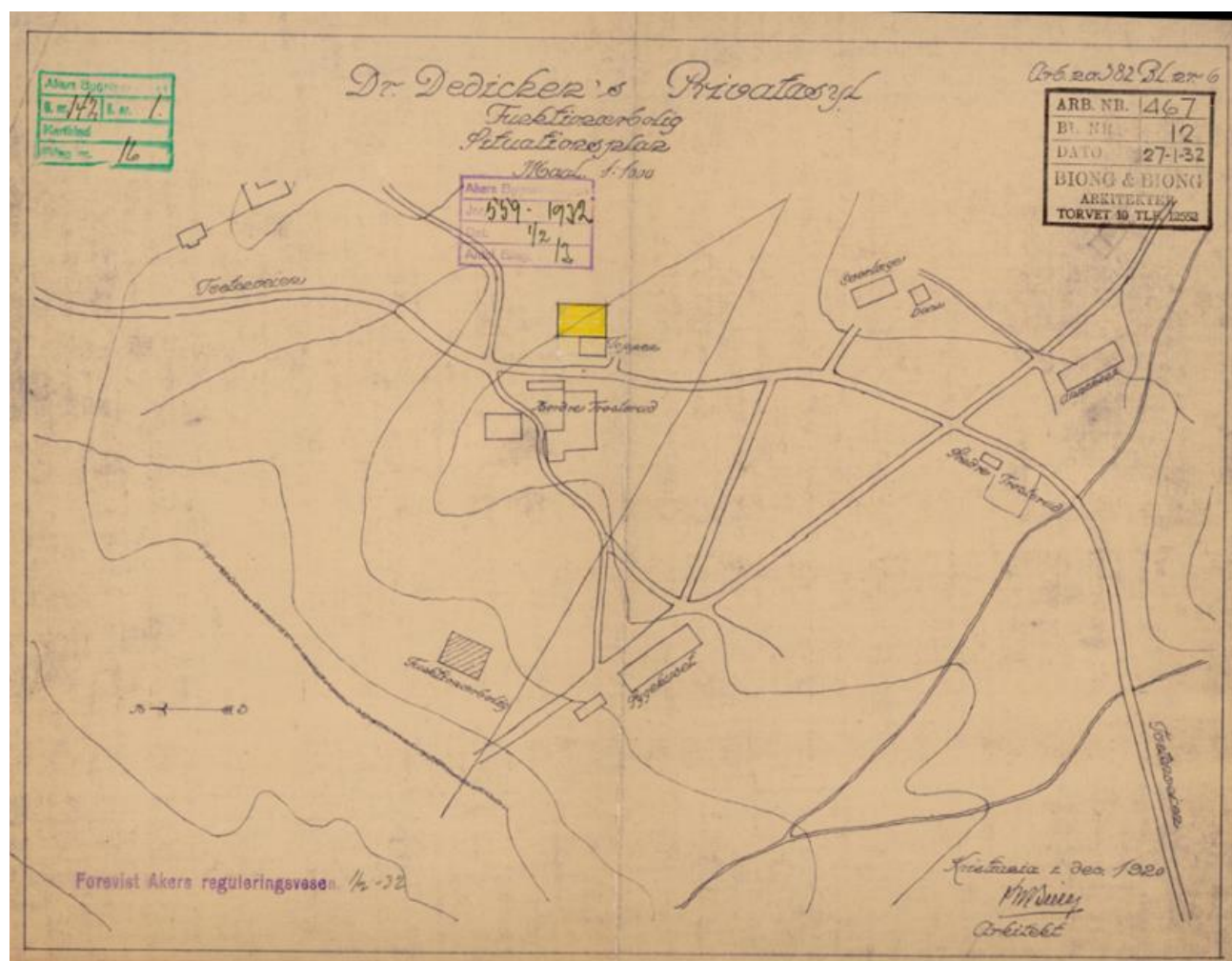
Nordre Trosterud gård

BOLIGER FOR ANSATTE OPPFØRT AV KLINIKKEN

Både gårdsarbeidere og de som jobbet som pleiere eller hadde andre oppgaver på asylet, hadde behov for husrom. I begynnelsen var det våningshusene på Trosterudgårdene, og stua på husmannsplassen Bråten, som ble benyttet. Etter hvert ble det bygget flere personalboliger.

I 1914 ble husmannsstua på Bråten utvidet med et tilbygg. I 1915 ble det bygget en funksjonærbolig som fikk navnet Toppen. Bygningen hadde en leilighet i hver etasje og var tegnet av arkitekt Gierløff. På slutten av 1920-tallet meldes det om svært dårlig tilstand, og i 1932 brant bygningen. Arkitekt Biong tegnet et nytt bygg i datidens foretrukne stil, funksjonalismen. Også denne bygningen hadde en leilighet i hver etasje.

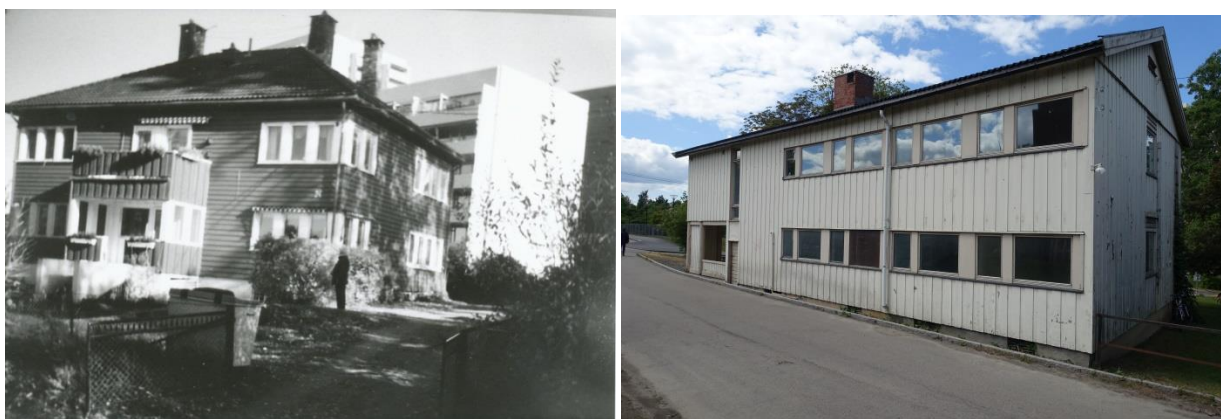
I 1920 ble en bygning for kvinnelige ansatte oppført. Den ble tegnet av arkitekt Biong, var i mur og hadde plass til 13 pleiersker(piker). Kjelleren ble benyttet til oppbevaring av rotgrønnsaker. Bygningen gikk først under navnet nybygget, men fikk etter hvert tilnavnet Pittico (etter det engelske petticoat som betyr underkjole). I 1937 tegnet Ove Bang et nytt søsterhjem. Bygningen er oppført i tre med to etasjer og kjeller. I dag er det kun denne bygningen som er bevart.

Kart fra 1932. Toppen er markert i gult.

Til venstre Toppen fra 1915, og til høyre funksjonærboligen for søstre.

Til venstre funksjonærboligToppen fra 1932, til høyre søsterhjemmet fra 1930-tallet.

VILLAOMRÅDER PÅ TROSTERUD OG HAUGERUD

Unionsoppløsningen i 1905 ble fulgt av økonomiske oppgangstider fram til første verdenskrig. Flere gårdeiere utparsellerte deler av jorda til tomter, og i hele Aker vokste det fram enklaver med småhusbebyggelse. Lokaliseringen av områdene var i stor grad styrt av jordeierne og det kommunale engasjementet var lite. Veksten var dermed spontan og overlatt til private utbyggere. Både overklassen, middelklassen og øvre del av arbeiderklassen bygget seg hus i det landlige Aker. I 1906 ble Aker delt i 4 sogn, Vestre Aker, Ullern og Nordstrand var dominert av over- og middelklasse, mens Østre Aker ble arbeidersognet.

Bilder og tegninger av noen av de første villaene som ble bygget på Haugerud

I småhusområdene i Østre Aker var det overvekt av håndverkere, lavere funksjonærer og bedrestilte arbeidere som bygget seg hytter eller små hus. Jo lenger fra byen og jo dårligere kommunikasjonen var, jo billigere var tomten. Men også her var det forskjeller. Høybråten, Risløkka (Økern) og Ammerudskogen var blant områdene med lavest sosial status. På Furuset var tomten dyrere og husene større, årsaken var blant annet nærheten til Grorud jernbanestasjon.

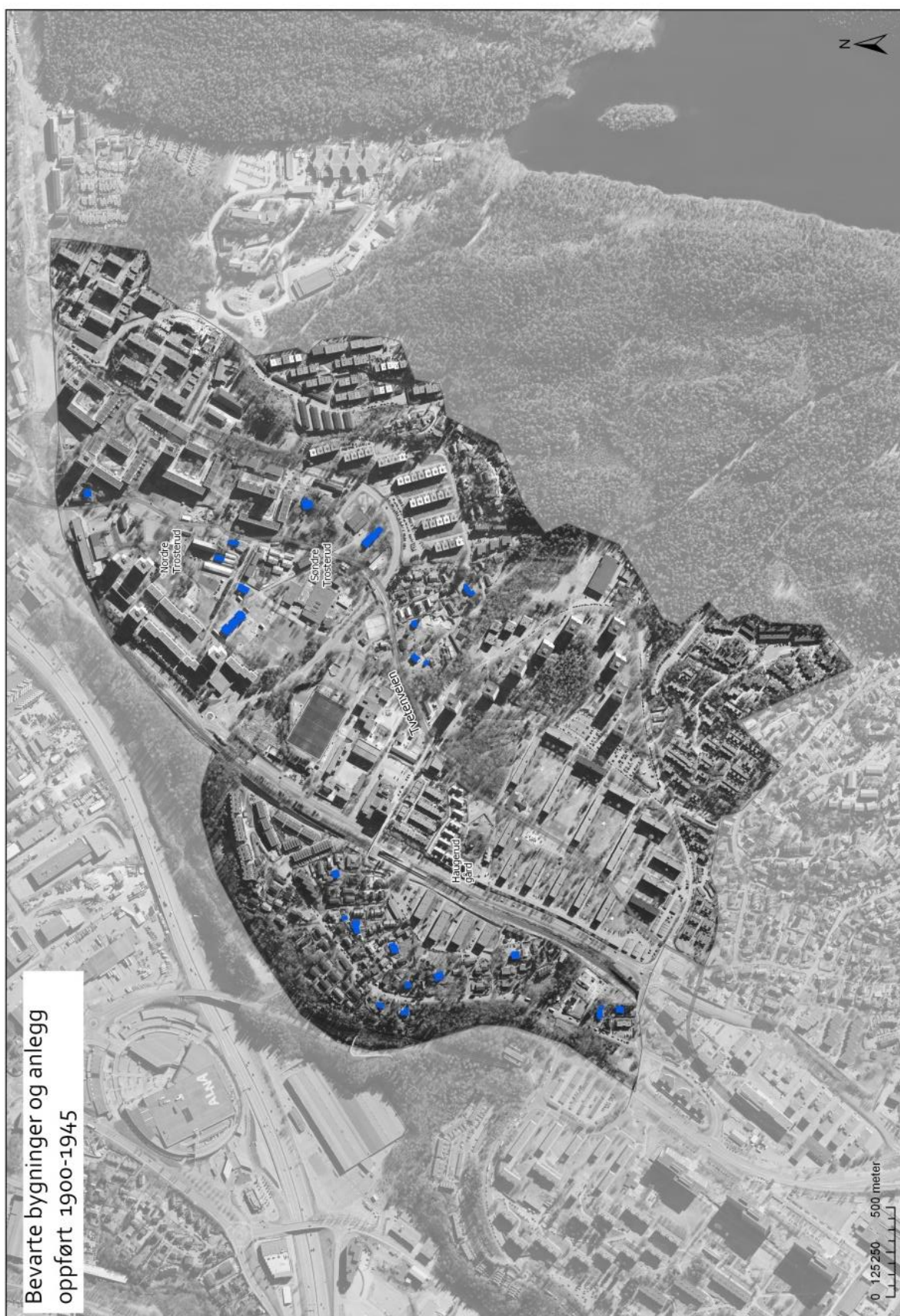
Det samme gjaldt på Haugerud og Trosterud. Da bonden på Haugerud fra ca. 1910 utparsellerte tomter var det representanter for middelklassen som kjøpte tomtene og bygget seg hus. Mens mange hus ellers i Østre Aker var innredet som tomannsboliger, var husene her tilrettelagt for én familie.

Blant byggherrene finner vi menn med titler som kandidat, agent og jernbanekontorist. Kanskje var det nærheten til byen, de store tomtene og den vakre beliggenheten med utsyn over dalen som tiltrakk seg middelklassen. Uansett ser det ikke ut til at nærheten til asylet har medført at tomtene var lite attraktive.

På Trosterud gårds eiendom ble det også bygget noen villaer. Her var det Dedichen som solgte tomter til ansatte på asylet. Dr. Alf Sommerfeldt bygget bolig til seg og sin familie i 1923, og i Dr. Dedichens vei 33 ligger fortsatt huset som overpleier Gustav Larsen oppførte i 1924. Til sammen utgjorde asylet med alle personalboligene og villabebyggelsen på Haugerud et lite samfunn.

Eiendommen Bakkelund på Haugerud fotografert i 1935. Foto: Groruddalen Historielag.

PERIODEN 1945-1980

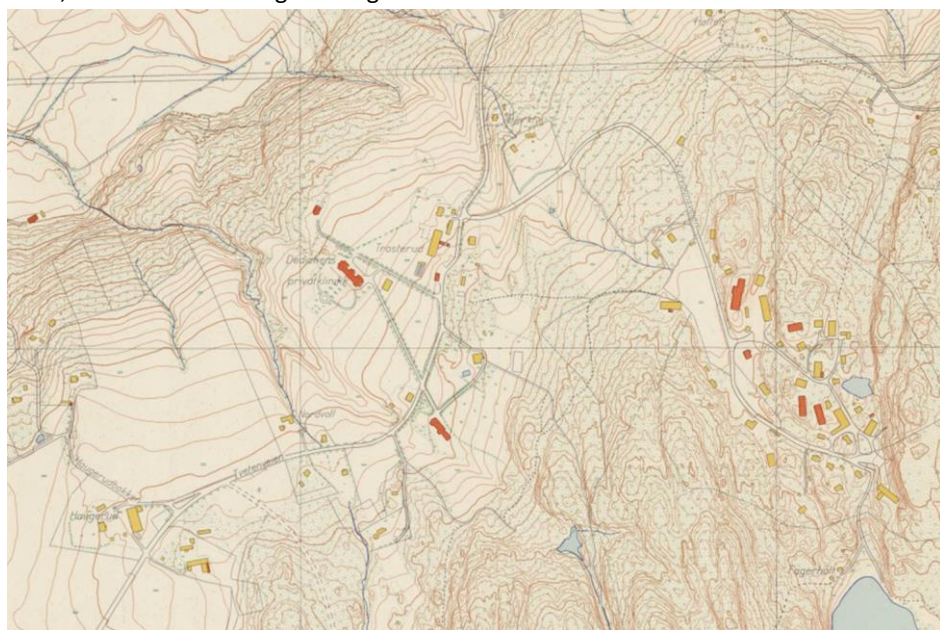
I løpet av krigen hadde boligsituasjonen blitt prekær i Oslo. Mange mennesker kom flyttende til byen, og et stort antall unge par giftet seg, fikk barn og ønsket et sted å bo. I 1947 stod hele 30 000 hussøkende i kø på Oslo kommunale leiegårdskontors lister. Kommunen og staten gikk aktivt inn i den vanskelige boligsituasjonen, og boligbyggingen i denne perioden var en vesentlig del av velferdsstatens utvikling. Hovedmotivet var å bidra til målene om utjevning og bedring av levkår. Staten formulerte det slik: Enhver familie og enhver person skal kunne disponere en god bolig i et godt bomiljø, til utgifter som står i rimelig forhold til inntektene.

Et av problemene som måtte løses var mangelen på tomter. I landkommunen Aker var det god plass, og 1. januar 1948 ble Oslo og Aker slått sammen. Et nytt kapittel i Groruddalens historie tok dermed til. En storstilt satsing og utbygging ble igangsatt og i stadige nye områder ble det oppført blokkbebyggelse. På 1960-tallet var turen kommet til Haugerud, og dermed var det slutt på den landlige tilværelsen.

Utbyggingen av Groruddalen foregikk i nært samvirke mellom politikere, ulike kommunale og statlige etater, og private aktører. Byplankontoret med byplansjef Erik Rolfsen satt i en nøkkelrolle og var hovedarkitekten bak det nye byutviklingskonseptet. Kommunen skaffet byggegrunn ved å ekspropriere gårdene i dalen. Deretter ble byggegrunnen festet bort til utbyggere. Kommunen hadde et spesielt nært samarbeid med OBOS, og boligbyggelaget fikk fortrinnsrett til mange av tomtene.

Begrepet drabantby kommer fra det tsjekkiske ordet drabant som betegner biplaneter eller satellitter: På samme måte som biplanetene eller satellittene kretser rundt jorda, tenkte man seg at drabantbyene kretset rundt moderbyen. Gjennom effektive kommunikasjoner, for eksempel t-bane og busser skulle drabantbyene og moderbyen knyttes sammen til en helhet. I tillegg til ulike typer boliger, skulle drabantbyene gjerne inneholde lokale service- og velferdsordninger som barnehager, skoler, forretninger, post, bank, helsestasjon, kultur- og idrettstilbud.

Dersom tusenvis av arbeidstakere skulle fraktes mellom hjemmet i drabantbyen og arbeidsplasser i sentrum, var gode kommunikasjoner nødvendig. Familier flest hadde ikke egen bil, og var henvist til å reise kollektivt. Transportbehovet var imidlertid så stort at de gamle buss- og trikkesystemene ikke ville strekke til. Moderne tunnelbaner med høy hastighet og ingen kryssende trafikk ble derfor sett på som en fornuftig og moderne løsning på det moderne Oslos transportproblem, og bystyret vedtok bygging av T-bane (tunnelbane) i Oslo i 1954. Grorudbanen åpnet til Grorud i 1966 og ble forlenget til Rommen i 1974 og til Vestli i 1975. Furusetbanen åpnet til Haugerud i 1970, til Trosterud i 1974, til Furuset i 1978 og til Ellingsrudåsen i 1981.

Trosterud og Haugerud før drabantbyutbyggingen startet.

BYPLANLEGGING OG ARKITEKTUR PÅ 1960-TALLET

Områdene som ble bygget ut på 1950-tallet ble preget av langstrakte, smale blokker i 3 og 4 etasjer gjerne plassert i et grønt parklandskap. Bygningene hadde saltak, små utenpåhengte balkonger og tofags vinduer. For å skape variasjon ble det ofte bygget noen høye og smale punktblokker. Etterstad og Teisen er eksempler på slike områder.

På 1960-tallet forandret boligområdenes karakter seg på flere måter. Ny teknologi innebar en mer industriell boligbygging. Betegnelsen skivehus blir gjerne brukt om bebyggelsen. Husene hadde mange oppganger og kunne variere i høyde og størrelse, felles var at vegger og tak var utformet som skiver gjerne i betong. Betongelementene ble framstilt på fabrikker, og løftet på plass av store kraner. Bygningene ble dypere og leilighetene fikk mindre tilgang på dagslys.

Boligområdene fra 1960-tallet inneholdt gjerne mange bygninger med lignende uttrykk, og bebyggelsen ble organisert etter geometriske prinsipper ofte som landemerker i landskapet. Det ble dessuten lagt vekt på at boligområdene skulle være bilfrie, og veisystemene ble separert med egne veier for fotgjengere og biler. 1960-tallet er på mange måter den rasjonelle planleggingens glansperiode.

AVVIKLING AV ASYLET

På 1940- og 1950-tallet var asylet i full drift. I 1952 brant låven ned til grunnen, og ny moderne driftsbygning ble oppført. I 1960 døde uventet overlege Hans Henrik Dedichen. Sykehusets framtid ble nå diskutert. I tiårene etter krigen var private løsninger i helsevesenet uønsket, og styret kom fram til at drift for privat regning ikke lenger var mulig. Det ble innledet samtaler med både kommunen og staten. Kommunen var interessert i overtagelse, men da med mål om å bruke bygningene til pleiehjem. De hadde dessuten allerede planer om å ekspropriere deler av eiendommen til skolebygg og T-bane. I 1963 ble løsningen at staten overtok hele klinikken, med avtale om fortsatt drift. Personalet var sikret jobb ut 1965. Senere, etter en debatt i Stortinget, ble avviklingen av klinikken vedtatt, og i løpet av 1966 ble pasientene overflyttet til andre asyl, først og fremst Gaustad.

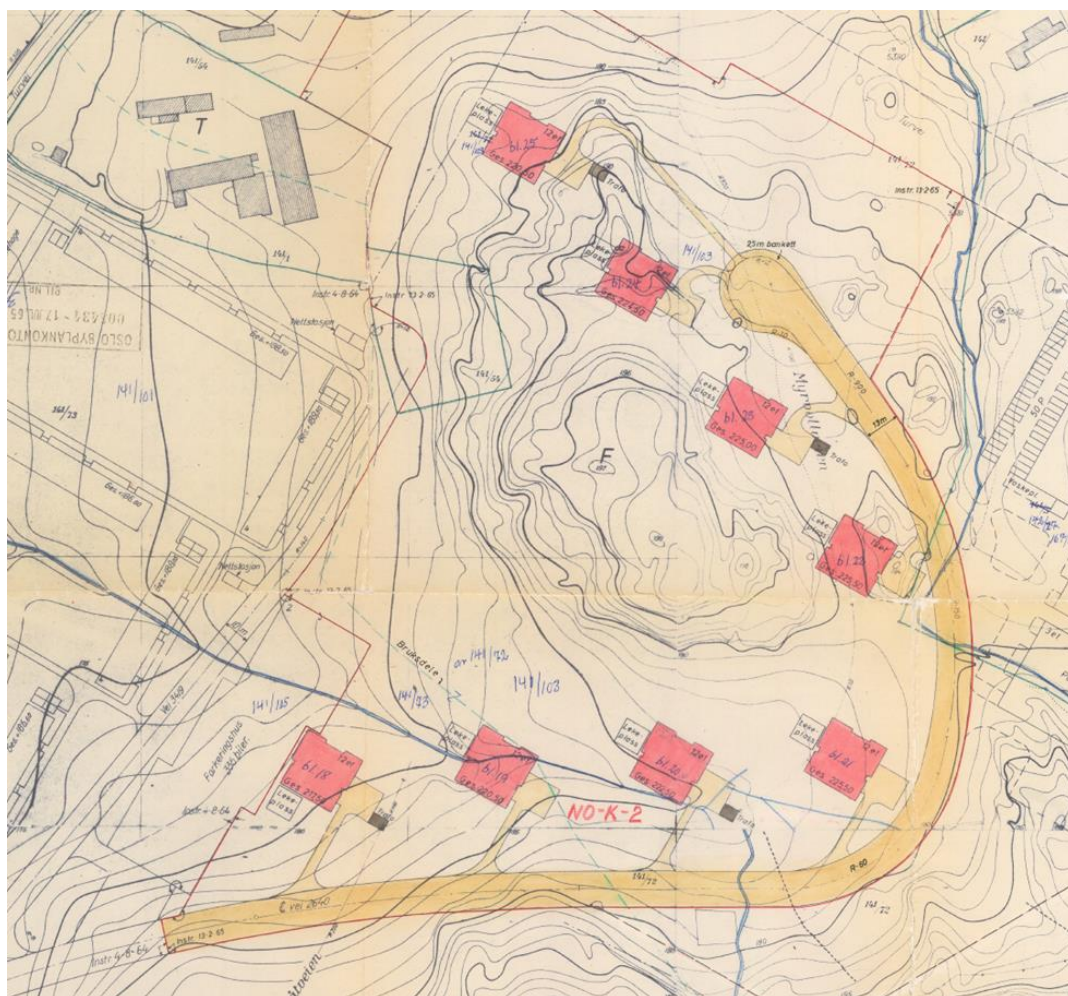

Driftsbygningen på Nordre Trosterud gård, var den siste bygningen som ble oppført i regi av asylet.

HAUGERUDPLANEN

Samtidig som asylet ble avviklet pågikk arbeidet med å utarbeide reguleringsplan og bebyggelsesplaner for Haugerud. Planen ble sett i sammenheng med den tidligere vedtatte planen for Tveten (Tveita), vedtatt i byplanrådet mai 1963 og deretter stadfestet 30.06.1966.

Planen er karakteristisk for 1960-tallet. Punkthusene ble samlet i ett felt, og lagt på den høyeste delen av arealet som en avslutning av bebyggelsen opp mot skogen. Valg av høye punkthus muliggjorde at det som omtales som en verdifull furubevokst kolle kunne spares, samtidig som man oppnådde en tilfredsstillende utnyttelse. De flate arealene som utgjorde de tidligere jordene til Haugerud gård, ble vurdert som egnet til lamellblokker i 4 etasjer, og det mest kupert arealet ble avsatt til rekkehus. Senteret ble plassert nært den planlagte T-banen sammen med skoler, idrettsfunksjoner og trygdeboliger. Som på Tveita holdt man seg strengt til bestemmelser om utnyttingsgrad som bygningsrådet har håndhevet strengt i mange år. Maks utnyttelse var 0,5.

Bebyggelsesplan for Solfjellet borettslag

Trygdeboligene var planlagt som toetasjes rekkehus, nært senteret. Byplankontoret kommenterte at løsningen avvek fra vanlig utforming og at både sosialrådmannen og trygdenemda hadde gitt uttrykk for at trygdeboligene burde bygges etter gjeldene praksis, det vil si i høyhus. På tross av dette ble det til slutt valgt en løsning med rekkehus.

Som i andre drabantbyer planlagt på 1960-tallet ble det lagt stor vekt på trafikkseparering. Det skulle være mulig å gå fra boligområdene til barnehager, skole, forretning og T-bane uten å krysse bilveier. Den gamle Tvetenveien skulle brukes som en «samleåre for gangtrafikk», og den nye Tvetenveien ble lagt langs T-banetraseen.

Gårdstunet på Haugerud gård ble regulert til offentlig formål i strid med ønskene til gårdbruker Martin Andersen. Bakgrunnen var at Andersen hadde fått beholde gårdstunet og bygningene, men i avtalen med kommunen framgår det at kommunen hadde rett til å overta området til takst etter Andersens død. Opprinnelig var det tenkte at arealet skulle holdes utenfor reguleringsplanen, men kommunen endret mening og mente det var mest hensiktsmessig å regulere tunet til offentlig formål.

På 1960-tallet ble gjerne de høyeste bygningene plassert i de høyereliggende områdene. Bildet over: John H. Myhre/1970 OBOS/Groruddalen Historielag.

TROSTERUDPLANEN

Kommunen gikk i gang med planleggingen av Trosterud så fort de hadde overtatt området fra staten i 1966. Det var finansutvalget som nå stod som grunneier, og det ble vedtatt en disposisjonsplan for området hvor klinikkens bygninger med tilhørende områder ble reservert til sosiale institusjoner. Senere, da planen skulle behandles, stilte kommunikasjonsrådmannen spørsmål ved om dette var fornuftig. De argumenterte med at så sentrale tomter burde kunne utvikles uten å ta hensyn til eksisterende bygninger. På grunn av nærheten til Furusetbanen, burde det konsentreres en betydelig boligmasse rundt Trosterud stasjon ble det hevdet. Finansrådmannen var enig, og ønsket ideelt sett en mer teknisk og økonomisk reguleringsplan. En endring av forutsetningene ville imidlertid føre til forsinkelser, noe som ikke var ønskelig. Det var dermed ikke et uttalt ønske om å bevare de gamle bygningene som førte til at de ble stående, men rett og slett at kommunen ikke kunne godta forsinkelser.

Planen skulle legge til rette for boliger for 5 000 mennesker, skoler, barnehager, butikk, grøntområder, lekeplasser, idrettsplasser og senter. Området ble delt opp i flere boligfelt hvor utnyttelsen varierte fra 0,15 til 0,5. Innenfor hvert felt skulle de enkelte bygninger planlegges ut fra en samlet arkitektonisk vurdering og avstemmes i formspråk og materialvalg, slik at man unngår uharmoniske sammenstillinger og innbydes avstikkende bygg. Og akkurat som på Haugerud skulle Trosterud ha differensiert trafikkavvikling ved hjelp av over- og underganger for fotgjengere. Den eksisterende Tvetenveien ble videreført som offentlig gangvei. Hovedveien (samlewieen) skulle være fasadefrie, og langs denne ble parkeringshusene lagt. Opp mot marka lå skoggrensen i hovedsak slik den var inntegnet i Generalplanen fra 1960.

Drabantbyen skulle inneholde differensierte bygningstyper som «så vidt mulig tar hensyn til eksisterende bebyggelse der hvor denne forutsatt bibeholdt, og terrengforholdene». Man tenker da på områdene med småhusbebyggelse. Området rundt den eksisterende bebyggelsen oppført av privatklinikken ble regulert til offentlige bygninger, blant annet spesialskole, og deretter vedtatt stillet til sosialrådmannens disposisjon.

Reguleringsplan for Trosterud ble vedtatt i Oslo bystyre 14. april 1967. Kommunen eide det meste av området, men det framgår at asylet allerede hadde solgt en tomt til et boligbyggelag bestående av offentlige tjenestemenn, og salget ble godkjent av kommunen. Mens Haugerud ble bygget ut med en utnyttelsesgrad på 0,5, ble planen på Trosterud endret før utbyggingen startet. Det ble henvist til Stockholm hvor man bygget områder med utnyttelsesgrad på 1, og byplanmyndighetene argumenterte for at de mest sentrale feltene burde få økt utnyttelse. Dermed ble den økt til henholdsvis på 0,67 og 0,8 i noen felt. Dette medførte at flere leiligheter fikk dårlige sol- og lysforhold, men antallet ansees å være lite og det ble derfor ikke lagt avgjørende vekt på dette. Man håpet imidlertid at byggherren ville gi disse leilighetene lavere leie.

Også når det kommer til bebyggelsesmønster fikk Trosterud løsninger som avvek fra intensjonene i den opprinnelige planen. Da Rinnan og Tveten utformet bebyggelsesplanen i 1968 var det forutsatt av boligmyndigheten at det ble benyttet kjente byggeformer slik at planen kunne realiseres raskest mulig. Allikevel ble utnyttelsen som nevnt økt, og man valgte et bebyggelsesmønster som avvek fra det som var vanlig på 1960-tallet. I området rundt asylet ble det bygget 7 boliggrupper som bestod av et høyhus på 14 etasjer og flere fire-etasjes blokker. En slik kombinasjon av høy og lav innenfor en boliggruppe var ikke vanlig på 1960-tallet. Trosterud fikk dermed en karakter som avvek fra nabobydelen Haugerud, hvor høyhusene er samlet innenfor et område og 4-etasjes blokker innenfor et annet. Byplankontoret var positive og mente det var en fordel at to så nærliggende bydeler på denne måte fikk hver sin identitet.

TROSTERUD TRENINGSSENTER/SOSIALSENTER – ETTERBRUK AV ASYLBYGNINGENE OG BYGGING AV NYE INSTITUSJONER

I trosterudplanen ble området rundt asylet regulert til offentlige bygninger, blant annet spesialscole, og deretter stillet til sosialrådmannens disposisjon. Trosterud treningssenter/sosialsenter ble opprettet, og institusjonen tok i bruk de gamle gårds- og asylbygningene. Senteret skulle tilby arbeidsforberedende tiltak, og hjelpe mennesker som falt utenfor ordinære hjelpetilbud. Åtte avdelinger ble etablert: Gartneri, trevare, kontor- og data, park- og vedlikehold, kantine, montering, offset og en variert avdeling. Et eget snekkerverksted ble bygget rett bak annekset, og et nytt drivhus ble oppført på Nordre Trosterud gård.

Utvendig ble begge asylbygningene rehabilitert, mange av de gamle vinduene ble byttet, og på takene ble skifersteinen erstattet med sementstein. Overlegeboligen ble disponert av Hellerud bydel til kontorer og lokaler til sosiale sammenkomster, også her ble det fortatt noen innvendige endringer.

Opprinnelig lå tomten som var avsatt til spesialscole i parkanlegget til centralbygningen. Da denne ble tatt i bruk som sosialsenter (blant annet for alkoholikere), ble spesialscoolen flyttet lenger unna. Haukåsen skole og barnehage for hjerneskadde barn ble derfor bygget i området mellom de to asylbygningene. Anlegget stod ferdig i 1971-1972.

FELLESSKAPSANLEGG – SENTERE, SKOLER, BARNEHAGER OG KIRKE

På Haugerud ble skoler, barnehage, idrettshall, trygdeboliger, kirke og et lite forretningssenter samlet innenfor et lite område. T-banestasjonen, som lå på andre siden av Tvetenveien, ble forbundet med sentrumsområdet via en gangbru. Mens Tveita hadde et sentrum av "overordnet rang", skulle Haugerud være en såkalt satellitt med et mindre tjenestetilbud.

Bortsett fra kirken er alle bygningene planlagt og tegnet av Rinnan og Tveten. Forretningssenteret stod ferdig rundt 1970. Det bestod av flere bygninger, hvorav det mest markante hadde en kubistisk form og et utvendig rammeverk.

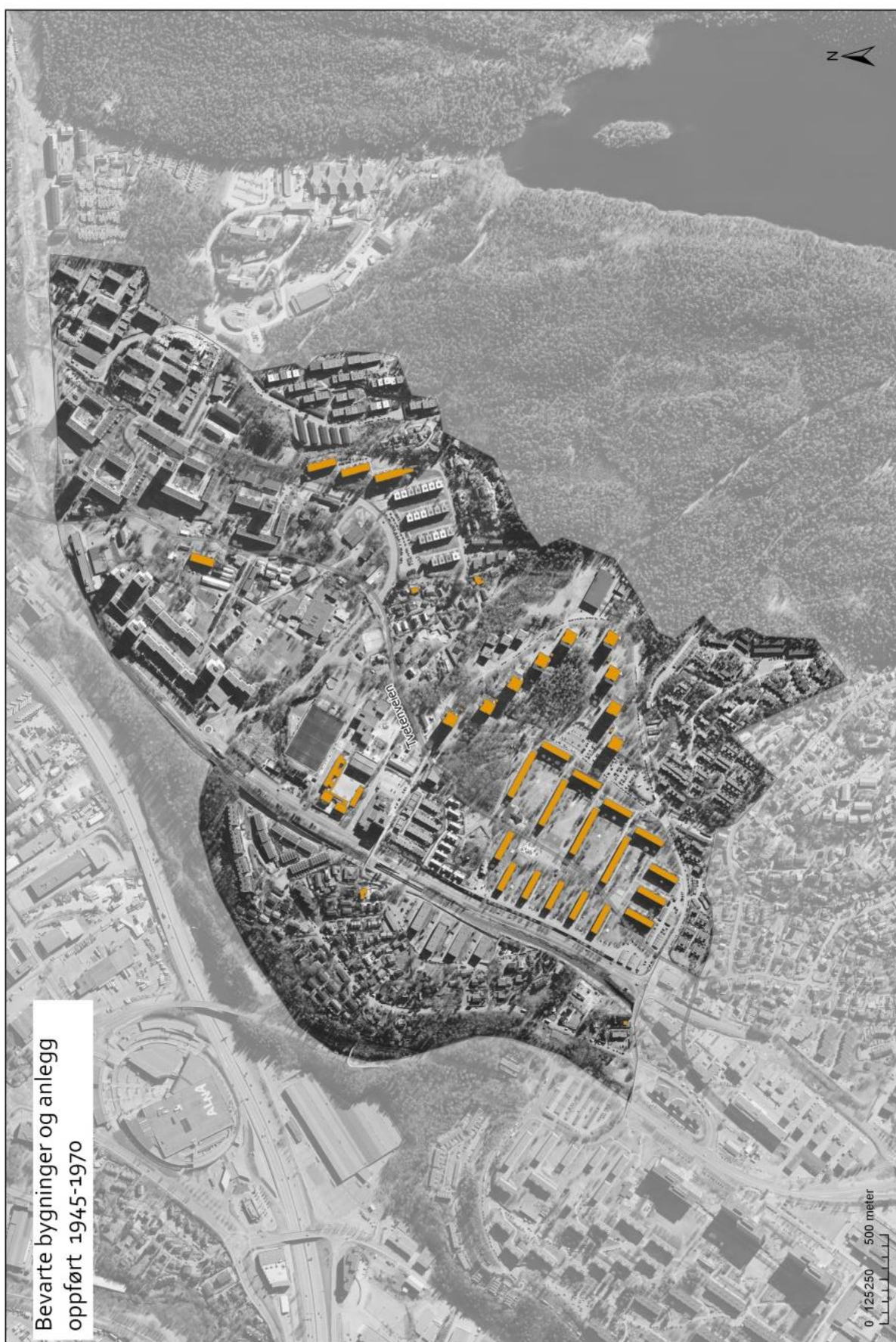
Teigens fotoatelier 1960/Norsk Teknisk Museum. Trosterud skole med original fargesetting, før rehabilitering. Foto: Byantikvaren i Oslo.

Drabantbyene som ble oppført på 1960- og 1970-tallet var planlagt med barnehager. Hele Oslo led under mangel på barnehageplasser og barnehagedekningen i 1976 var på omlag 33%. Fram til utpå 1970-tallet var det i stor grad OBOS som tok ansvar for å få oppført barnehager i nye boligområder hvor de stod for utbyggingen. På Trosterud og Haugerud ble det bygget seks barnehager i løpet av 1960- og 1970-tallet. I forhold til dagens målestokk var barnehagene små, og barnehagebehovet var på langt nær dekket. Barneparkene var derfor et viktig tilbud. Der kunne barna leke utendørs under oppsyn av parktanten i fire timer per dag, tre om vinteren. I drabantbyene ble parkene gjerne startet etter privat initiativ, og noen ganger lå de i tilknytning til en barnehage. Det var for eksempel tilfellet i Fagerholt barnehage/barnepark. I motsetning til skolene som ble utformet i et modernistisk formspråk, ble barnehagene oppført i tre med saltak, i noe som kan karakteriseres som «ålhyttestil».

På Trosterud ble senter og T-banestasjon påbegynt i 1973. Også dette anlegget ble tegnet av arkitektene Rinnan og Tveten. Senteret er i en etasje, fasadene er platekledd. T-banelinja går under senteret og stasjonen ligger i senterets underetasje.

Fageråsen barnehage til venstre og T-banestasjonen på Trosterud til høyre.

Bevarte bygninger og anlegg
oppført på 1970-tallet

PERIODEN 1980 – I DAG

I 1970-årene ble Norge en oljenasjon, og med det et samfunn i sterk økonomisk vekst. Bilen ble allemannseie, og veinettet bygget ut. Fra slutten av 1970-tallet ble boligpolitikken gradvis endret, og på 1980-tallet opphørte kommunenes aktive tomtepolitikk og tomtemarkedet ble deregulert. I dette tiåret ble også reguleringen av husleien i utleieboliger og prisreguleringen på borettslagsleiligheter gradvis avviklet. De generelle boligsubsidiene som hadde preget etterkrigstiden ble skåret kraftig ned og mer selektive og personrettede støtteformer overtok. I 1983 ble det tillatt å løse opp borettslag og omgjøre disse til selveierleiligheter.

Arkitekturen endret seg fra internasjonal modernisme til en mer tradisjonell byggeskikk med forbilder fra den norske småbyen. Postmodernismen og nostalgi er stikkord i denne sammenhengen. Den foretrukne boligformen for nordmenn var fortsatt eneboligen, og mange fikk nå muligheten til å realisere dette. I kommunene rundt Oslo ble det opparbeidet byggefelt hvor man kunne kjøpe tomt og bygge eget hus. Flere flyttet fra drabantbyene og ut i mer landlige omgivelser. Samtidig førte byfornyelsen til at de gamle murgårdsmiljøene i Oslo ble attraktive. Områdene ble gentrifiserte og fikk yngre og mer velstående beboere, nye trendy funksjoner og uteliv. Flere av drabantbyene slet med omdømme, blant annet etter den sterke kritikken som Ammerudrapporten og Stovnerrapporten framsatte. I media ble det skapt et nokså ensidig negativt bilde av mange av områdene i Groruddalen, på tross av at folk flest trivdes.

Selv om Oslo alltid har vært en innflytter- og innvandrerby, tok innvandringen nye former på 1970- og 1980-tallet. Det nye var først og fremst hvor innvandrerne kom fra. Tidligere hadde flesteparten hatt europeisk bakgrunn, nå kom det i tillegg mange fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Bakgrunnen for mye av den nye innvandringen var Norges behov for arbeidskraft. Norge åpnet grensene for arbeidsinnvandring, og muligheter for arbeid i dette kalde landet tiltrakk seg folk fra land som Pakistan, India og Tyrkia. En stor gruppe arbeidsinnvandrere eller såkalte fremmedarbeiderne var unge pakistanske menn. Mange valgte å bli i Norge, og etter hvert kom kone og barn flyttende etter. I 1975 ble det innført innvandringsstopp i Norge. Etter dette skjedde innvandringen ført og fremst som familiegjenforening, eller gjennom oppholdstillatelse av flyktninger og asylsøkere som var fordrevet fra hjemlandet på grunn av krig, nød eller politisk forfølgelse. I begynnelsen etablerte de fleste innvandrerne seg i sentrum av byen, blant annet på Grünerløkka og Grønland. Som følge av økt behov for komfort og plass for seg og sin voksende familie, flyttet flere av familiene til drabantbyene på 1980-tallet.

NYE OMRÅDER MED BLOKKER OG REKKEHUS

I 2010 ble reguleringsplanen for Haugerudveien 85-89 vedtatt. Enerhaugen arkitektkontor tegnet anlegget, som består av fire blokker i fem etasjer. Rett nedenfor Tvetenveien ble det i 2006 bygget et rekkehusanlegg. Bygningene er tegnet av Haaland sivilarkitekter. Anlegget har et modernistisk formspråk med klare forbindelser til 1960-tallet. Det ligger godt plassert inn i landskapet og har arkitektoniske kvaliteter. I tillegg til disse større og helhetlig planlagte områdene er småhusområdene fortettet, men det har ikke vært tid til å gå detaljert inn i dette.

To av de nyeste boligområdene i området. Over Haugerudhagan fra 2006 og under Haugerudåsen fra 2010.

INSTITUSJONSLANDSKAPET FORTETTES

På slutten av 1980-tallet startet planleggingen av en ny institusjon på tomten mellom Haukåsen skole og Nordre Trosterud gård. Skole og ressurscenter for autistiske barn og ungdom fikk navnet Nordvoll. Arkitekt var Ernst Ekra. I 1996 ble det oppført en ny bygning, tegnet av Snøhetta, og i 2014 ble skolen nok en gang utvidet med et nytt bygg i to etasjer tegnet av HRBT. Oppføring av en ny avdeling er påbegynt, i området rett bak annekset.

DRABANTBYBEBYGGELSEN ENDRES

Mye av bebyggelsen oppført på 1960- og 1970-tallet ble rehabilitert på 1990-tallet. Etterisolering, teglforblending og utskifting og innglassing av balkonger, bidro til å endre arkitekturen. Det nøkterne og stramme uttrykket ble erstattet av fasader med flere detaljer og en mer varierende materialbruk. En av årsakene var trolig at drabantbyarkitekturen ble oppfattet som kald, upersonlig og lite i tråd med 1990-tallets foretrukne stil, som var mer nostalgisk og detaljrik.

Bevarte bygninger og anlegg
oppført etter 1980

Kart over alle byggeår

DEL II – ANALYSE AV UTVIKLINGSTREKK, LESBARHET OG VERDIVURDERINGER

Denne delen starter med en presentasjon av de forskjellige vernekategoriene og Gul liste. Deretter er hvert delområde beskrevet, og bygninger og anlegg er verdivurdert. For område A og B, som til sammen utgjør EBYs planområde, er tålegrenser og faglige råd for framtidig bruk beskrevet.

KULTURMINNER - VERNEKATEGORIER OG GUL LISTE

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø. Det betyr ikke at alle kulturminner kan eller skal bevares. Verdivurderinger og prioriteringer er nødvendig slik at det er de elementene som har spesielle kvaliteter, representerer viktige samfunnshistorier eller inngår som opplevelsesrike og identitetsskapende elementer i et lokalsamfunn som prioriteres for vern. For å gjøre disse prioriteringene er det viktig å kjenne områdets historie, forstå hva historiene representerer (hvilken samfunnsmessig kontekst de har inngått i) og opparbeide forståelse for sammenhenger mellom bygninger og landskap.

Kulturminner er bærere av en rekke historier som blant annet relaterer seg til funksjon og bruk. Bygninger og miljøer som er oppført som institusjoner knyttet til helse og omsorg vitner om medisinsk utvikling, synet på sykdom, menneskesyn og ideologi. Arkitektur, innvendig planløsning og uteområder kan dermed sees som et fysisk uttrykk for tanker og ideologier som var gjeldene på byggetidspunktet. De gamle Akergårdene er de eldste bygningen i området og vitner om tiden da Groruddalen var et viktig jordbruksområde som forsynte byen med varer. Småhusene og villaene formidler hvor viktig det var for folk å eie sitt eget hus, gjerne i landlige omgivelser. Noen er små, nærmest hytter, mens andre er store og staslige, og viser til de sosiale forskjellene i samfunnet. Drabantbyene formidler fortellingen om framveksten av velferdsstaten, hvor folks rett til en bolig til en pris som var overkommelig var en av bærebjelkene. Både stat og kommune var viktige aktører i tillegg til en rekke boligbyggelag og noen private aktører.

Gul liste

Gul liste gir en oversikt over erkjente og prioriterte kulturminner og kulturmiljøer i Oslo, og er Byantikvarens verktøy i arbeidet med å kartlegge og verne et utvalg av byens historie. Gul liste vil aldri gi den fulle og hele oversikten over byens kulturarv, og må ikke brukes som om det bare er de registrerte kulturminnene og kulturmiljøene som har antikvarisk verneverdi. Gul liste er derfor i kontinuerlig endring, og oppdateres fortløpende, både med tilføyelser og strykninger. Gul liste forvaltes av Byantikvaren i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden. Askeladden inneholder en mangfoldig samling kulturminner som kan deles i to hovedkategorier: arkeologiske kulturminner som er automatisk fredet, og nyere tids kulturminner fra etter reformasjonen i 1537. Den samlede oversikten over registrerte kulturminner og kulturmiljøer gir nyttig og nødvendig informasjon til et bredt publikum. Sentrale målgrupper er eiere av kulturminner, tiltakshavere, planleggere og offentlig forvaltning.

Dersom en eiendom er registrert i Gul liste, vil Plan- og bygningsetaten oversende byggesaker som berører eiendommen til Byantikvaren for rådgivende uttalelse. Saken returneres deretter fra Byantikvaren til Plan- og bygningsetaten for sluttbehandling. Tiltakshavere kan også be Byantikvaren om en forhåndsuttalelse til byggesaken, og da følger denne uttalelsen saken videre til Plan- og bygningsetaten ved søknad om rammetillatelse.

Vernetyper deles inn i tre hovedkategorier: kulturminnene er enten formelt fredet etter kulturminneloven, formelt vernet ved regulering etter plan- og bygningsloven eller kommunalt listeført.

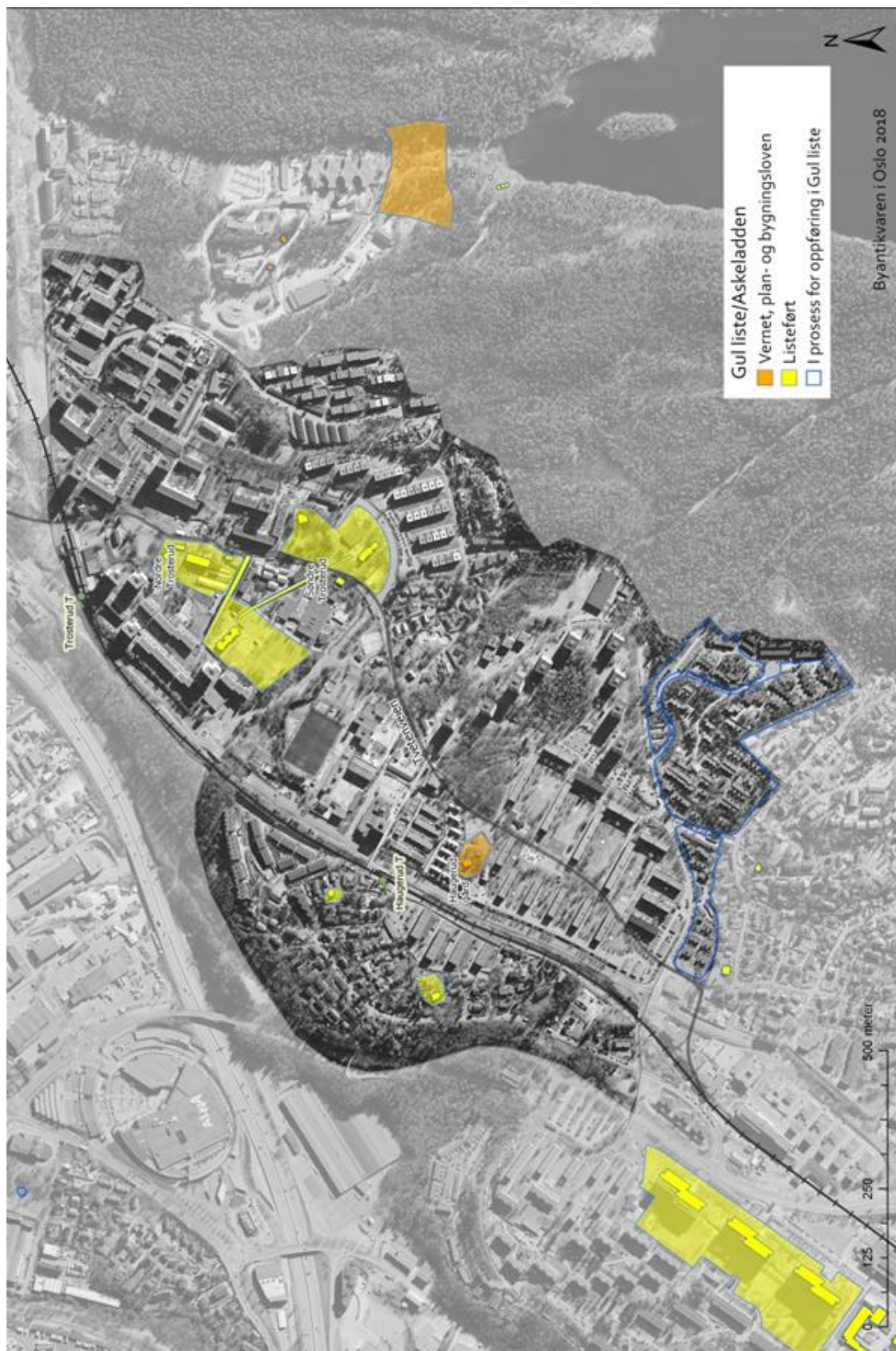
Vernet etter PBL

Regulering til *spesialområde bevaring* (gammel plan- og bygningslov) eller *hensynssone – bevaring, kulturmiljø* (ny plan- og bygningslov) er kommunens fremste mulighet til å beskytte verneverdige kulturminner og kulturmiljøer. I Askeladden/kulturminnesøk betegnes denne vernetypen som "Vernet etter PBL". Det er egne bestemmelser knyttet til spesialområdet/ hensynssonen. Bestemmelsene fastsetter bruk og grenser for hva som kan tillates av endringer på eksisterende bebyggelse, og kan angi hva slags nybygg som kan oppføres innenfor området. I Oslo vedtas reguleringsplaner av bystyret.

Kommunalt listeført

Den største gruppen av de registrerte kulturminnene er ikke formelt fredet eller vernet, men listeførte som bevaringsverdige. I Askeladden betegnes denne vernetypen som "kommunalt listeført". I Oslo er listeføringen et resultat av Byantikvarens verne vurdering. Det er ikke utformet juridisk vedtatte bestemmelser. Listeføringen er ikke i

seg selv råderettsinnskrenkende, og er derfor ikke å regne som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Det er kulturminnets verneverdi som kan påvirke saksbehandlingen etter plan- og bygningsloven, ikke oppføringen i Gul liste.

Gul liste slik den fortonet seg før arbeidet med kulturminnegrunnlaget startet.

OMRÅDE A - INSTITUSJONSOMRÅDET MED OMLIGGENDE BLOKKBEBYGGELSE

Området er avgrenset av Dr. Dedichens vei og T-banelinja og framstår som variert, med bygninger og grøntområder fra flere tidsepoker. De gamle asylbygningene og gårdene, samt spesialskolene fra etterkrigstiden, ligger samlet i et felt som er omkranset av blokkbebyggelse. Her er den eldste historien representert ved de to Trosterudgårdene. Begge ligger godt synlig langs gangveien som tidligere var den gamle Tvetenveien. Gangveien er et verdifullt historisk element som knytter sammen gårdene. De to sykehusbygningene har beholdt sin historiske karakter og er lesbare som gamle institusjonsbygg. Mot vest er centralbygningen innebygget av blokkbebyggelse. Det åpne landskapsrommet med parken foran centralbygningen (mot sør) fremhever anleggets monumentale karakter og gjør at bygningen ligger godt synlig. Annekset har mistet sin eksponerte beliggenhet på grunn av den midlertidige barnehagen som er plassert rett foran den gamle bygningen.

Centralbygningen ligger godt synlig fra gangveien. Annekset har mistet sin eksponerte beliggenhet og skimtes så vidt bak den midlertidige barnehagen.

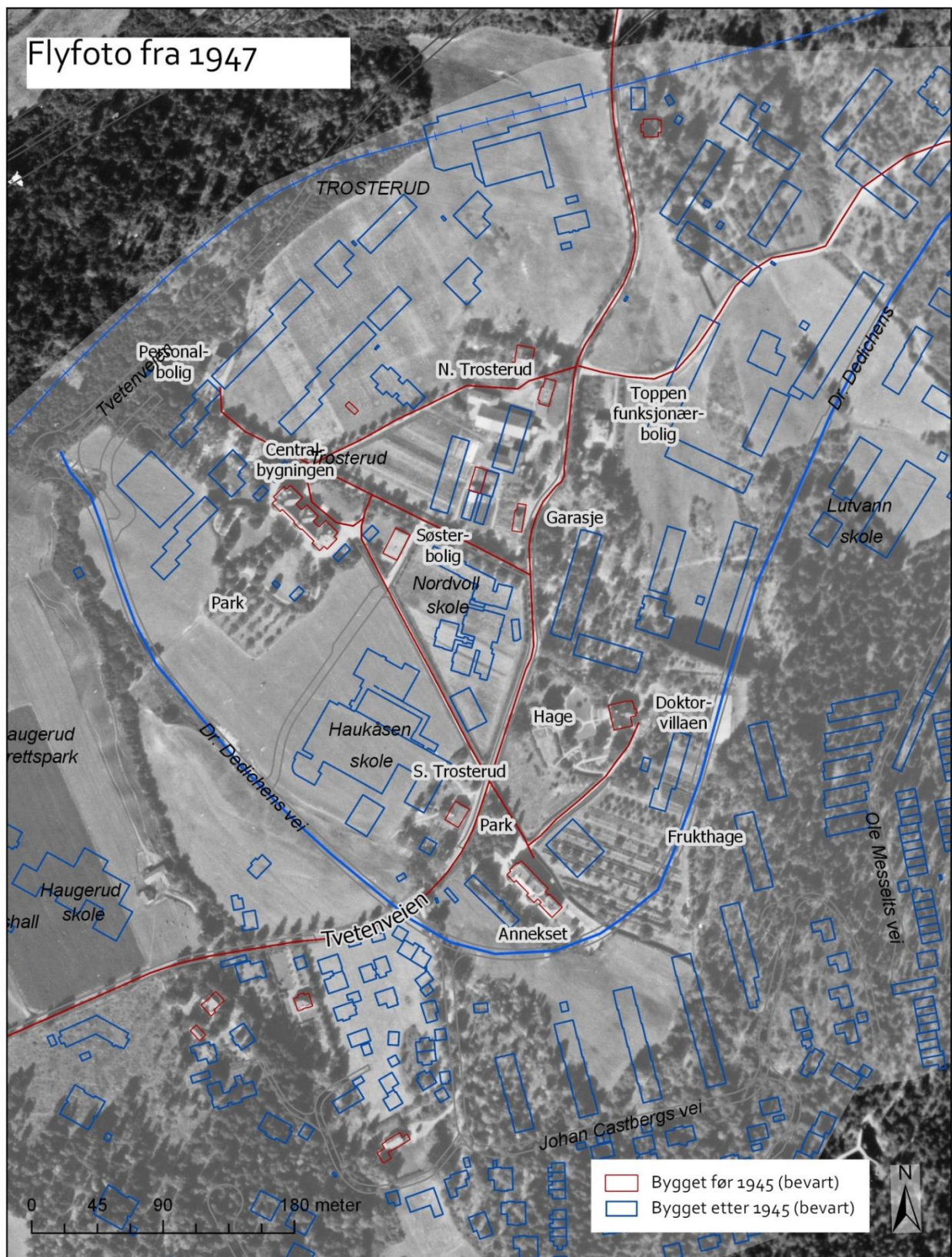
Den hvite doktorvillaen ligger høyt og fritt, og oppleves som en staselig villa, verdig en direktør og overlege. Hagen er en viktig del av anlegget. På 2000-tallet startet man med å plassere ut skulpturer, noe som har gitt den en ytterligere dimensjon, samtidig som det historiske preget er bevart. Fra utkikkspunktet ved flaggstangen hadde man inntil nylig utsyn over asylbygningene, parkanleggene og Groruddalen. Nybygget på Nordvoll skole forringer dette. Det er plassert i siktlinjen fra villaens hageanlegg. Midt i institusjonsområdet ligger Haukåsen og Nordvoll skole, begge godt bevarte anlegg representative for sin tid. Området er ellers preget av gamle store trær, grønne plener, hage og alleer. De grønne elementene og de gamle internveiene skaper helhet og sammenheng i området. Utviklingen de siste årene har medført at omlag 25 store gamle trær er felt, noe som har forringet opplevelsen av området.

Flyfoto fra 2013 og i dag viser hvordan hekker og gamle trær fra asylperioden er fjernet.

Kartnr.	Navn	KulturminneID	Nummer
A1	Våningshus, N. Trosterud	166116-1	1
A2	Stabbur og drengestue, N. Trosterud	166116-3	2
A3	Driftsbygning, N. Trosterud	166116-2	3
A4	Veksthusene, N. Trosterud - vurderes for Gul liste		4
A5	Hage, tun og utomhuselementer, N. Trosterud	166116-5	5
A6	Våningshus, S. Trosterud	166209-1	6
A7	Centralbygningen, Dr. Dedichens privatsyl	166681-3	7
A8	Park, Dr. Dedichens privatsyl	166681-7	8
A9	Annekset, Dr. Dedichens privatsyl	166681-1	9
A10	Doktorvillaen, Dr. Dedichens privatsyl	166681-2	10
A11	Hage til Doktorvillaen	166681-4	11
A12	Garasje, Dr. Dedichens privatsyl	166116-4	12
A13	Søsterhjemmet, Dr. Dedichens privatsyl		13
A14	Haukåsen skole med bad - føres opp i Gul liste		14
A15	Nordvoll skole - føres opp i Gul liste		15
A16	Fagerholt barnehage - vurderes for Gul liste		16
A17	Stubberudlia barnehage		17
A18	Bjerkeli, enebolig - vurderes for Gul liste		18
A19	Trosterud senter og T-banestasjon - vurderes for Gul liste		19
A20	Trosterud senter barnehage		20
A21	Fagerholt borettslag		21
A22	Stubberudlia borettslag		22

Flyfoto/kart med navngitte bygninger og uteområder.

A1 NORDRE TROSTERUD VÅNINGSHUS, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Dette er den eldste gjenværende bygningen i området. Den er tilbygget og påbygget flere ganger, men ved nærmere ettersyn er det lett å få øye på de forskjellige fasene. Den eldste delen er fra første halvdel av 1800-tallet og har vekselpanel, takutstikket er lite og vinduene har vært av type tofags med tre ruter i hvert fag. Laftekassene er godt synlige. Alle disse elementene viser til empirestilen som var vanlig i første del av 1800-tallet. Det opprinnelige volumet hadde to piper og bygningen var dermed det vi kaller et midtgangshus. I første del av 1800-tallet var slike hus i 1 ½ etasje vanlig på middels store gårder. I siste del av 1800-tallet er trolig arken mot vest oppført, det samme gjelder ark og nytt inngangsparti mot øst. I tillegg er taket forlenget på langsiden, og på gavlveggen mot øst er det bygget en svalgang. Tilbyggene og påbyggene er preget av sveitserstilen. Tilbygget i en etasje mot sør har pulttak og inneholder en slags glassveranda med buede vinduer.

Bygningen var i bruk som barnehage i mange år, men denne ble nedlagt da Barneslottet barnehage stod ferdig. Siden den tid har bygningen stått tom og i 2017 ble den utsatt for brann. Noe sikringsarbeider er foretatt av Kulturetaten, men bygningen bør omgående sikres på en bedre måte.

Verneverdier

Våningshuset er godt bevart med en rekke eldre bygningsdetaljer. Bygningen har høy aldersverdi som den eldste bygningen i denne delen av byen. Den har en sentral rolle på gårdstunet og en historie både som våningshus for de som drev gården og som personalbolig for ansatte ved asylet. Bygningen er vurdert til å ha høy verneverdi og bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrenser og framtidig bruk

Det er lite rom for utvendige endringer av bygningen, bortsett fra at den må settes i stand etter brannen. Det er ikke foretatt innvendig befaring og det er uvisst om det finnes interiører med verneverdi som bør sikres.

A2 NORDRE TROSTERUD STABBUR OG DRENGESTUE, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Bygningen er oppført i siste del av 1800-tallet av gårdbrukeren på gården. På Akergårdene er stabburene ofte godt bevart når det kommer til form, men i dette tilfellet er stabburet bygget sammen med sidebygningen, noe som er svært uvanlig. Stabburet har dessuten fått grunnmur, noe som vanskeliggjør lesbarheten. Likevel indikerer formen at dette har vært stabburet på gården. Drengestua er trolig bygget på omtrent samme tid. På eldre bilder framgår det at den hadde to piper, disse er fjernet i dag. Bygningen har en rekke originale detaljer, mens noen elementer, for eksempel vinduene, er byttet, trolig på 1950-tallet.

Vernebegrunnelse

Bygningen har høy aldersverdi, med eldre paneler og gammel teglstein på taket. Den representerer en viktig bygningstype på tunet som ble vanlig i siste halvdel av 1800-tallet. På 1900-tallet var den bolig for gårdsarbeiderne på asylet, også dette er en viktig historie som er vesentlig å ivareta. Bygningen inngår dessuten som et viktig element på

tunet, og bidrar til at anlegget er lesbart som en Akergård. Bygningen er vurdert til å ha høy verneverdi og bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Det er lite rom for utvendige endringer av bygningen. Det er ikke foretatt innvendig befaring og det er uvisst om det finnes interiører med verneverdi som bør sikres. Bygningen trenger vedlikehold.

A3 NORDRE TROSTERUD DRIFTSBYGNINGEN, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Driftsbygningen er oppført i 1952 etter en brann hvor den ene uthusbygningen brant ned. Ønske om å modernisere jordbruksdriften medførte at alle de gamle uthusbygningene ble revet og ny moderne driftsbygning oppført. Her skulle er rekke funksjonene samles, og det ble lagt til rette for en mer rasjonell drift. Bygningen har en tradisjonell utforming med låvebro plassert midt på langveggen. I første etasje var det potetlager, gjødselkjeller, rom for maskiner og redskaper. Annen etasje var innredet med svinehus, fjøs, stall, melkerom, kornlager og to siloer. I loftsetasjen lå høylåven og treskeverket. Etter at asylet ble nedlagt var bygningen disponert av Trosterud treningssenter i mange år, og i en periode var det hestehold/ridesenter her.

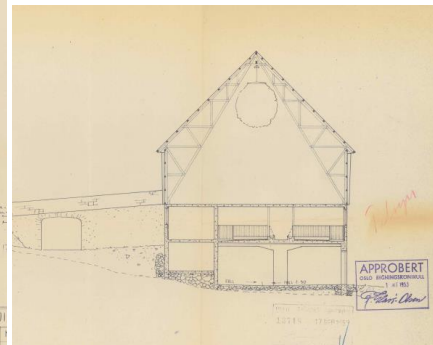
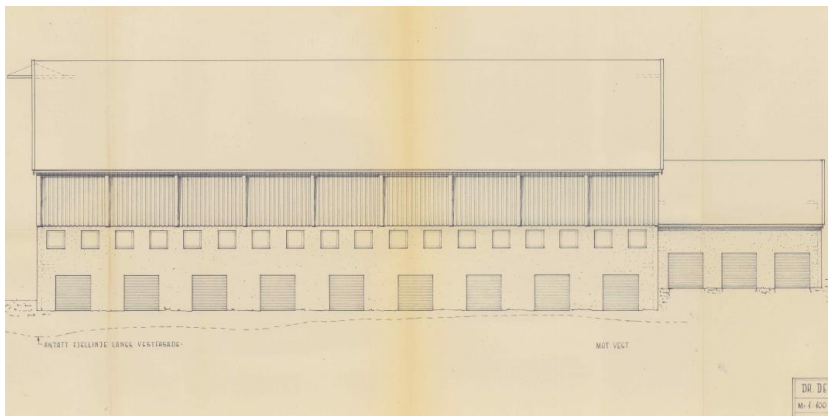
Vernebegrunnelse

Bygningen er svært godt bevart og lesbar som en stor låve/driftsbygning. Bygningen har en viktig rolle på tunet fordi den formidler historien om næringsdriften på gården. At den er bygget av asylet så sent som på 1950-tallet viser at man i liten grad forutså utviklingen som «rammet» området ti år senere. Beliggenheten er svært eksponert både ut mot gangveien (gamle Tvetenveien) og inn mot drivhusene og asylet, og på mange måter er det denne bygningen som symboliserer Nordre Trosterud gård. Bygningen er vurdert til å ha høy verneverdi og bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Byantikvaren er åpen for å se på løsninger som kan bidra til ny bruk. En vanlig utfordring ved å ta i bruk driftsbygninger er mangel på vinduer og lysinnslipp. I dette tilfelle har de to nederste etasjene allerede en rekke vinduer og porter. Den øverste etasjen (høylåven) har kun en luke på gavlveggen. Snittet under viser at hele etasjen består av et stort rom. Det kan åpnes for noen utvendige endringer for å få lys inn i denne delen av bygningen, så lenge det lukkede uttrykket beholdes, og bygningen fortsetter å være klart lesbar som en låve/driftsbygning. Det må vurderes nærmere hvilken side som er minst eksponert og dermed minst sårbar for endringer. Byantikvaren bør involveres tidlig i en eventuell prosess for ny bruk.

A4 NORDRE TROSTERUD DRIVHUSENE, VURDERES FOR GUL LISTE

Det første veksthuset på asylet ble oppført i 1935. Deretter ble det utvidet og fornyet i 1941 og i 1950. I 1972 ble det store drivhuset oppført av Trosterud treningssenter. Drivhusene hadde en viktig funksjon i gårdsdriften knyttet til asylet, og som et sted for arbeidstrening for brukerne av treningssenteret

Vernebegrunnelse

De tre drivhusene er viktige historiefortellende elementer knyttet til gårdsdriften og har høy verdi som en del av tunet på Nordre Trosterud gård. Gartneridrift var svært utbredt på flere Akergårder i mellomkrigstiden og på 1950- og 1960-tallet. I dag er det få fysiske spor etter denne fortellingen. Trosterud gård er en av få Akergårder hvor det fortsatt ligger drivhus. Bygningene representerer derfor både en utbredt næringsvei og en viktig historie knyttet til asylet og Trosterud treningssenter. Bygningene er vurdert til å ha høy verneverdi og bør reguleres til hensynssone bevaring, men med bestemmelser som åpner for modernisering så lenge drivhusfunksjonen blir videreført.

Tålegrense og framtidig bruk

Drivhus er en spesiell bygningstype og det kan være behov for modernisering. Byantikvaren er opptatt av at funksjonen drivhus blir videreført, og kan åpne for utskifting av bygningsdeler.

A5 NORDRE TROSTERUD HAGE, TUN OG UTMOMHUSELEMETER, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

På tunet og i hagen er det flere store gamle trær som er viktig for opplevelsen av gården. Her finnes både hestekastanje, lønn, ask og lind. Dette er tradisjonelle sorter som var vanlige på gårdene i Aker. Hageanlegget skråner mot vest, og flyfoto fra 1937 og 1947 viser flere store gamle trær. Det ser ikke ut til at hagen har hatt noe planmessig opparbeiding på dette tidspunktet. Det er imidlertid sannsynlig at gården har hatt et hageanlegg på 1800-tallet, siden det var vanlig på Akergårdene.

Vernebegrunnelse

Tunet og hagen er en svært viktig del av et gårdsanlegg og har høy kulturminneverdi. Området bør reguleres til hensynssone bevaring sammen med bygningene på tunet.

Tålegrense og framtidig bruk

De gamle trærne bør skjøttes, og det bør vurderes om det skal tynnes i trærne som er plassert midt i hagen, slik at våningshuset blir mer synlig. Tiltak som kan medføre skade på de gamle trærne frarådes. Den gamle internveien fra centralbygningen til gårdstunet kan gjerne gjenopprettes. Byantikvaren fraråder imidlertid at det opparbeides en vei vest for våningshuset. Hvis det er ønske om en forbindelse i denne retningen anbefaler vi heller at den legges gjennom tunet (mellom våningshuset og drengestua), siden dette er mer i tråd med eldre tradisjon. Gjerdet, som trolig ble satt opp i forbindelse med barnehagedriften, bør fjernes slik at sammenhengen mellom driftsbygningene og våningshuset blir tydeligere. Det bør ikke etableres nye stengseler på tunet. Området vest for drivhusene er egnet til oppdyrking (parsellhager). Det er også ønske om å etablere parsellhager i den tidligere hagen. Byantikvaren er positiv, men området må utformes slik at det ikke forringer fortellingen om at dette har vært en Akergård. Byantikvaren må inkluderes i planleggingsarbeidet på et tidlig tidspunkt.

A6 SØNDRE TROSTERUD GÅRD VÅNINGSHUS, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Våningshuset på Søndre Trosterud ble oppført på slutten av 1800-tallet og er i karakteristisk sveitserstil med store takutstikk, krysspostvinduer og stående panel. Det rektangulære formen er typisk for våningshus oppført på gårdstun i denne perioden. Bygningen har ny panel, vinduer og takteking. Terrassen som er oppført mot øst er av nyere dato og er ikke omsøkt. Bygningen ligger godt synlig, men tujahekken som er plantet mot gangveien er uheldig fordi den på sikt vil skjule bygningen, i tillegg er tunet asfaltert noe som forringer opplevelsen. Et stort tunte er fortsatt bevart.

Vernebegrunnelse

Bygningen har verdi som en av de gamle Akergårdene og som en del av asylet. Dedichen kjøpte gården i 1900 og bygningen ble tatt i bruk som personalbolig. Den har en sentral plassering rett ved annekset og er i dag en viktig del av asylmiljøet. Bygningene er vurdert til å ha høy verneverdi og bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Det er lite rom for utvendig endring av bygningen bortsett fra en tilbakeføring. Tuntreet må bevares.

A7 CENTRALBYGNINGEN – BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Centralbygningen var hovedbygningen i anlegget. Bygningen er monumental og staselig, og omkranset av ett stort parkanlegg. Den er tegnet av arkitekt Victor Nordan. Nordan var en kjent arkitekt og tegnet bygninger på en rekke sykehusanlegg, blant annet Dikemark, Aker, Ullevål, Haukeland og Lier.

Det stilmessige hovedpreget er nybarokk, med detaljering som tenderer mot jungendstil. Fasaden mot hagen har to siderisalitter og en midtrisalitt – alle med stilisert hjørnerustika og svungne gavlmotiver avsluttet mot gesims med

store, nybarokke volutter. På begge kortsidene har bygningen lufteverandaer i to etasjer. På inngangsfasaden trer de tre fløyene frem som dype fasadesprang, med hver sin inngang. Hovedtrappen er plassert på midten og de strengt adskilt mann- og kvinneavdelingene lå på hver sin side av denne. Det har ikke lyktes å finne tegninger av det opprinnelige anlegget. Bygningsloven var ikke gjort gjeldene i denne delen av Aker da anlegget ble oppført, og det finnes dermed ingen byggesøknad.

I 1972 ble bygningen rehabilitert utvendig da Trosterud sosialsenter overtok anlegget, og rundt 2010 ble bygningen nok en gang endret da den ble bygget om til barnehage. Denne gangen ble den utvendige rehabiliteringen utført i samråd med Byantikvaren. De nye vinduene er gode kopier, teglfasadene er pusset og malt med kalkmaling. Luftebalkongene ble glasset inn og det er tilrettelagt for universell utforming. I tillegg er det etablert en utgang mot hagen.

Vernebegrunnelse

Bygningen har høy helsehistorisk og arkitektonisk verdi som hovedbygning på landets første privatasyl. Da Dr. Dedichen oppførte klinikken i 1900, var den enestående i landet. Asylet var i drift i 66 år. Deretter har bygningen vært benyttet til sosiale formål i regi av Trosterud treningssenter. Bygningen har dermed en lang historie knyttet til psykisk helse og sosial rehabilitering. At bygningen inngår som en del av et større anlegg styrker verdien. Utvendig framstår bygningen som godt bevart. Bygningen bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Det er lite rom for flere utvendige endringer.

A8 PARKEN VED CENTRALBYGNINGEN, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

I tilknytning til centralbygningen ble det anlagt et storslått parkanlegg. Anlegget bestod blant annet av en bøkelund bestående av 10 bøketrær plantet i halvsirkel og en allé i hestakastanje som gikk fra midten av centralbygningen og videt seg ut i en sirkel (12 trær). To bøketrær (blodbøk) var plassert symmetrisk på hver side av frontmotivet på bygningen. Ellers var artsmangfoldet stort, både alm, eik, lerk, asal, spisslønn og lind ble benyttet. Parken hadde også en rekke blomsterbed, lavere hekker, lysthus, benker og grusganger. Gamle bilder viser at det trolig ble anlagt en frukthage i den sørvestre delen (mot dagens gangvei). Utenfor parken var landskapet åpnet, og benyttet til åker eller eng. På baksiden av bygningen (inngangssiden) ble det anlagt en gruslagt rundkjøring. I midten var det plantet ask, eik og lind, samt anlagt flere blomsterbed. Rundkjøringen var navnet i interveisystemet og her ble pasientene tatt i mot. Det ble derfor lagt vekt på at området skulle ha en representativ utforming.

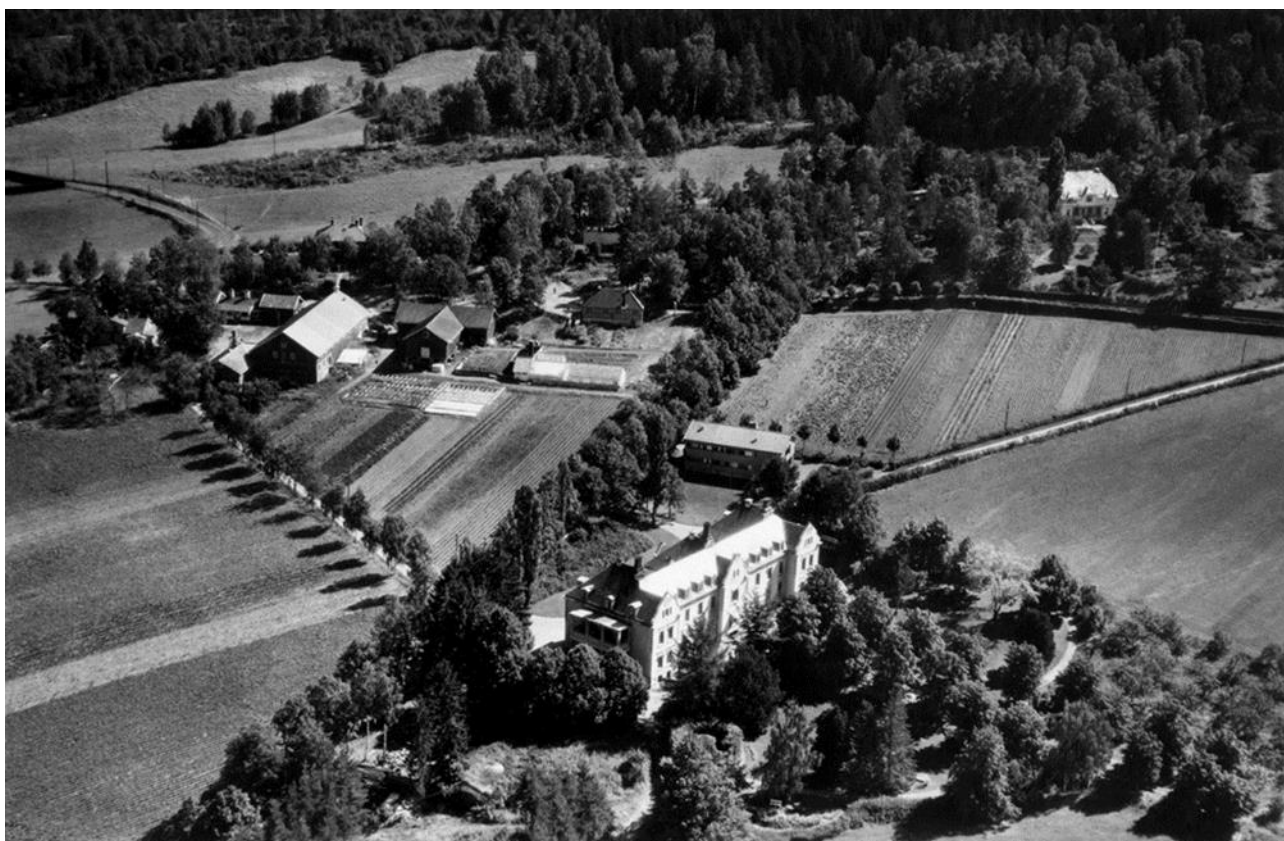
En rekke gamle, store trær har blitt felt i forbindelse med etablering av Barneslottet barnehage. Nye trær er nå plantet, delvis av samme type, men det vil ta flere tiår før parken får igjen de kvalitetene som har gått tapt.

Vernebegrunnelse

Parkområdene rundt centralbygningen er en viktig del av sykehusanlegget og har høy kulturhistorisk verdi både som enkeltobjekt og som ramme rundt centralbygningen. Parkenområdene bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Området sørvest for centralbygningen (både parken og de tidligere jordene) anbefales ikke bebygd. Det vil gjøre at centralbygningen mister sin synlige og monumentale beliggenhet. Arealene utenfor den opparbeidede parken kan gjerne benyttes til idrett, lekeplass, parselhager, frukthager eller lignende. I området bak asylbygningen bør det representative uttrykket beholdes og styrkes. Dette området egner seg ikke til parselhager. Generelt må eksisterende trær skjøttes og ivaretas.

A9 ANNEKSET, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Annekset er tegnet av arkitekt Victor Nordan i 1900, og inngikk i asylets første utbyggingsfase. I bygningen lå isoleravdelingen beregnet på urolige pasienter. Annekset er tegnet i samme stil som centralbygningen, og har den samme nybarokke fremtoningen og detaljeringen. Annekset er imidlertid både mindre og enklere i form og uttrykk, og ligger mer tilbaketrukket. Dette er karakteristisk for bygninger oppført for urolige pasienter. Også på andre asyl, for eksempel Dikemark, viser bygningens utforming og beliggenhet til pasientenes status.

I 1936 fikk bygningen et tilbygg tegnet av arkitekt Biong. Tilbygget er oppsluttende i både form og uttrykk, men fremstår likevel lesbart som et tilbygg, og ligger tilbaketrukket for hovedvolumets risalitter. Innvendig er det foretatt få endringer. De gamle pasientrommene ligger på rekke og rad sammen med det som var vaktrom, rom for pleiere og fellesrom. Overflatene består i stor grad av malt murpuss, og det finnes flere originale dører, vinduer og trapperom. Inngangen på gavlveggen har en monumental utforming, men innvendig oppleves trapperommet som nøkternt. På fasaden mot nord kan man bak den avskallede pussen se bygningens originale farge, og skimte at det står «Kvinne avd».

Rundt annekset ble opparbeidet hage/parkanlegg, men i mindre omfang enn ved centralbygningen. Det var særlig området rundt den nordvestre inngangen som fikk et representativt preg. Også her finner vi en gruslagt plass i forlengelsen av veien som førte ned til centralbygningen. Den midlertidige barnehagen som er plassert rett foran annekset forringer opplevelsen av bygningen.

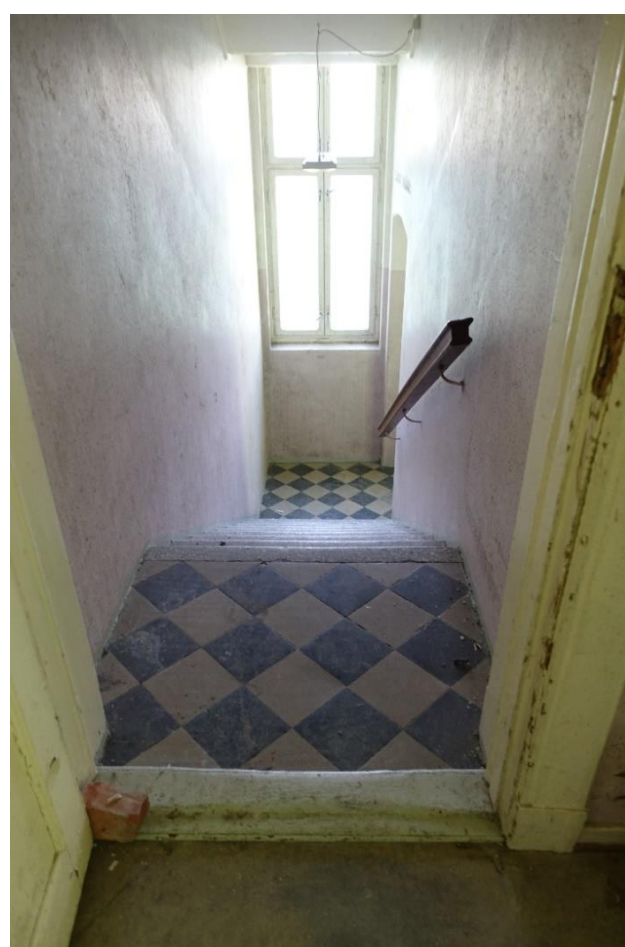
Vernebegrunnelse

Bygningen har høy helsehistorisk og arkitektonisk verdi som et anlegg for urolige pasienter på landets første private asyl. Asylet var i drift i 66 år. Deretter har bygningen vært benyttet til sosiale formål i regi av Trosterud treningssenter. Bygningen har dermed en lang historie knyttet til psykisk helse og sosial rehabilitering. At bygningen inngår som en del av et større anlegg styrker verdien. Utvendig framstår bygningen som svært godt bevart, men mange originale

elementer. De gamle trærne som befinner seg i området rundt annekset inngår som en viktig del av anlegget og tillegges høy verdi. Både bygning og uteområder bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Bygningen må rehabiliteres og Omsorgsbygg har startet planleggingen. Utover dette er det lite rom for utvendig endringer, og det finnes også innvendige elementer som bør bevares. Bygningen kan trolig benyttes som barnehage på samme måte som centralbygningen. Å tilrettelegge for en bruk som åpner bygningen for allmennheten hadde gitt en mulighet til å formidle asylhistorien, og gitt befolkningen i nærområdet en unik møteplass. Hvis bygningen vurderes som boligformål vil for eksempel balkonger bli sterkt frarådet. De gamle trærne må ivaretas.

A10 OG A11 DOKTORVILLAEN MED HAGE, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Den store, hvite og staslige villaen stod ferdig samtidig som de to asylbygningene i 1900. Den ligger høyt og fritt med utsyn over hageanlegget. Bygningen er svært godt bevart med originale vinduer og panel. Villaen er bygget i en frodig stilblanding, som er typisk for den første delen av 1900-tallet, særlig på 1910/20-tallet. Det halvvalmede, bratte taket og de robuste proporsjonene gir huset en nybarokk hovedkarakter, mens de smårutete vinduene bidrar til et lett og forfinet jugendstilspeg. Et fremtredende motiv er den inntrukne verandaen med toskanske søyler mot hagen.

På 1970-tallet, da Hellerud bydel disponerte bygningen, ble det foretatt innvendige endringer ved at det ble lagt til rette for flere leiligheter. Det er ikke gjennomført innvendig befarig, så det er uvisst om det finnes interiører med verneverdi.

Doktorvillaen med hageanlegg

Flere av de store trærne som tilhørte hageanlegget ligger i dag innenfor gjerdet til Fagerholt barnehaage.

Vernebegrunnelse

Bygningen og hageanlegget inngår som en sentral del av asylet, og var en del av det første anlegget. Villaen er svært autentisk med en rekke originale detaljer, og den har høy arkitektonisk verdi. Hageanlegget i romantisk stil er godt ivaretatt. Til sammen formidler bygningen og hagen historien om boligforholdene til samfunnets overklasse. Den litt tilbaketrukkne plasseringen med utsyn over sykehuset er karakterisk. Både hus og hage bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og videre bruk

Det bør gjennomføres innvendig befarings slik at eventuelle godt bevarte interiører blir registrert. Det er lite rom for utvendige endringer. Deler av hageanlegget er i forfall, blant annet er dammen grodd igjen. Ut over vedlikehold og skjøtsel er det ikke rom for store endringer i hageanlegget, og området egner seg ikke for parsellhager.

A12 GARASJEN, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Garasjen ble oppført i forbindelse med at asylet fikk sin første bil i 1919, og ble lagt med innkjørsel fra den daværende Tvetenveien. Bilen var viktig i driften av asylet, både pasienter og varer ble hentet inne i byen eller på Alnabru stasjon. Bygningen ble tegnet av arkitekt Biong og hadde plass til fire biler.

Bygningen har valmet tak og er bygget i utmurt bindingsverk. Stilmessig er bygningen preget av nybarokk med et stort og dominerende tak hvor valmen er markert med to små luftetårn. Taket har fått ny takstein, garasjeportene er av nyere dato, ellers er fasadene og formen på bygningen intakt.

Vernebegrunnelse

Bygningen representerer et viktig framskritt i driften av asylet. Før hadde pasienter og varer blitt fraktet med hest og vogn, nå ble transporten enklere og det berettes om daglige turer inn til byen. Bygningen er svært lesbar som en garasje. Den er godt bevart og har arkitektonisk og kulturhistorisk verdi. Den ligger godt synlig langs gangveien i forlengelsen av gårdstunet på Nordre Trosterud. Bygningen bør reguleres til hensynssone bevaring.

Tålegrense og framtidig bruk

Bygningen er liten og det er ikke rom for påbygg eller tilbygg. Det er lite rom for utvendige endringer bortsett fra en eventuell tilbakeføring (garasjeporter og tak). Videre bruk som garasje.

A13 SØSTERBOLIGEN

Søsterboligen er tegnet av arkitekt Ove Bang i 1937. Den har en nøktern utforming, og kortfasaden kan minne om et stabbur eller loft. Muligens forsøkte Bang å tilpasse bygningen til gårdsbygningene på Trosterud. Ove Bang er en svært anerkjent arkitekt, men bygningen er ikke representativ for hans produksjon på 1930-tallet.

Verne vurdering

Bygningen er vurdert til å ha lav arkitektonisk verdi, i tillegg er både vinduer og dører byttet. Bygningen har en viss verneverdi fordi den kan knyttes til en viktig funksjon ved asylet og har en sentral beliggenhet mellom centralbygningen og gårdsanlegget. Byantikvaren vil imidlertid ikke motsette seg riving.

INTERNVEIER I INSTITUSJONSOMRÅDE, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Utomhusområdene består av en rekke forskjellige elementer som park, hage, alleer, trekker, hekker og mange stor gamle trær. Disse elementene er svært viktige for opplevelsen og forståelsen av området og må bevares for framtiden. De elementene som ligger i hage- og parkanleggene er nærmere omtalt over, men også ellers i området ligger det rester av beplantning fra det gamle asylet som bør ivaretas.

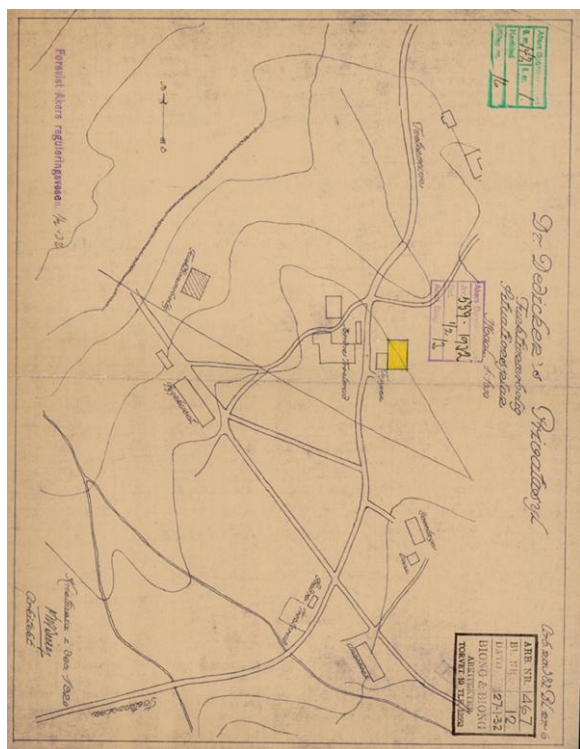
Aksen /veien fra gangveien (gamle Tvetenveien) til centralbygningen

Strekningen fra centralbygningen til den gamle Tvetenveien fikk tidlig allébeplating. Dette var hovedatkomsten for pasienter og besøkende. I dag eksisterer det tre rekker med trær, noe som skaper to gangbaner. I den ene gangbanen har Nordvoll skole satt opp et gjerde. Dette er uheldig. På 1970-tallet ble det plantet en granhekk inntil alleen. Denne bør fjernes slik at landskapets åpnes, og for å sikre at lindetrærne ikke tar skade av å være delvis skjult inne i granhekk. Alleen har høy verdi som hovedaksen i det gamle anlegget, og det må sikres at alleen blir godt ivaretatt i framtiden.

Internveien mellom sykehusbygningene

Veiene ble opparbeidet da asylet ble bygget og gikk da gjennom et åpent jordbrukslandskap. Veien hadde lave hekker på hver side. Det stramme uttrykket med de lave hekkene er forringet av det siste nybygget på Nordvoll skole. I tillegg

er det murt opp nye støttemurer inn mot skolegården. Mot Haukåsen er hekken intakt. På tross av at opplevelsen av aksen er redusert har den høy verdi som en del av en viktig forbindelse som inngikk i det eldste anlegget. Ytterligere inngrep som reduserer kulturminneverdien må unngås.

A14 HAUKÅSEN SKOLE MED BAD, UNDER OPPFØRING PÅ GUL LISTE

Anlegget ble bygget som skole og barnehage for hjerneskadde barn i 1971-1972, og arkitektene var Stein Finn og Jan C. Nilsen. Det lave anlegget er godt plassert inn i det skrånende landskapet med sokkeletasje ut mot Dr. Dedichens vei. Fasadene består av stående panel og pusset mur, og har lange horisontale vindusbånd i kombinasjon med større vindusfelter. Bygningene er gruppert rundt to atrier, noe som gir skjermede uterom tilpasset brukerne. Badet ligger som en separat bygning, men er knyttet sammen med skolebygningen ved overbygde gangsoner.

Da bygningen var ny, ble den ansett som et mønsterbygg som spesialskole, og det kom planleggere og lærere fra hele Skandinavia for å se på skolen. Tilbygg for skolefritidsordning i 1996, og i 2012 oppføring av midlertidig paviljong. Det ene atriet er bygget inn.

Vernebegrunnelse

Anlegget var med i forarbeidet til Verneplan for Oslo skolene, og ble vurdert til å ha bevaringsverdi. Undervisningsbygg vedtok imidlertid å ikke behandle spesialskolene som en egen kategori. Haukåsen skole har høy arkitektonisk verdi. Anlegget er svært godt bevart, kun mindre endringer er foretatt siden anlegget var nytt. Skolen ligger i et område som de siste 118 årene har vært benyttet til psykisk helsevern og omsorg for forskjellige grupper av mennesker. Sammen med asylbygningene og Nordvoll skole er dette et unikt institusjonsmiljø i Oslo med stor tidsdype.

Videre bruk og tålegrenser

Byantikvaren har i flere sammenhenger de siste årene signalisert at anlegget har høy kulturminneverdi, blant annet i uttalelse til planprogram for Trosterud og Haugerud, og i dialog med Undervisningsbygg. Hvis anlegget skal fraflyttes, mener vi det kan egne seg som barneskole eller barnehage. I en slik sammenheng kan det åpnes for nybygg og tilpasninger for å tilrettelegge bygningene for ny bruk. Endringene må ta hensyn til de høye verneverdiene og tilpasses dagens arkitektoniske uttrykk.

A15 NORDVOLL SKOLE, UNDER OPPFØRING PÅ GUL LISTE

Anlegget ble oppført i 1989 som skole og ressurscenter for autistiske barn og ungdom. Arkitekt var Ernst Ekra. Det har karakter av å være et småskalaanlegg satt sammen av en rekke mindre bygningsvolum i en eller to etasjer. Takene er en kombinasjon av saltak og pulttak med knappe takutstikk. Fasadene er varierte, med karnapper over to etasjer, og kledd med en kombinasjon av stående panel og lys teglstein. Vinduene er karakteristisk for 1980-tallet, delt inn i store ruter med kraftige sprosser.

I 1996 ble det oppført en ny bygning. Denne er tegnet av Snøhetta. Bygningen har flatt tak og fasaden ut mot sentralaksen er skrådd. Bygningen har høy arkitektonisk verdi. I 2014 ble skolen nok en gang utvidet med et nytt bygg i to etasjer tegnet av HRBT. En siste utvidelse er planlagt og blir straks igangsatt. En ny avdeling skal oppføres som erstatning for snekkerverkstedet i området rett bak annekset.

Vernevrdering

Anleggets to byggetrinn fra 1980 og 1990-tallet er representative for hvert sitt tiår og har arkitektonisk, helsehistorisk og kulturhistorisk verdi. Bygningen som er oppført av Snøhetta tillegges særlig høy arkitektonisk verdi. Anlegget ligger sentralt i institusjonsområdet, viderefører områdets bruk og inngår som en viktig del av institusjonsmiljøet.

A16 FAGERHOLT BARNEHAGE, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Barnehagen ble oppført av OBOS ved arkitektene Helge Thams og Per Gaare i 1972. Her lå det også en barnepark og denne er også bevart.

Vernevrdering

Både barnehage- og parkbygningen er godt bevart. Anlegget er karakteristisk for 1970-tallet, og har en viss arkitektonisk verdi.

A17 STUBBERUDLIA BARNEHAGE

Bygningen er oppført av OBOS, etter tegninger av arkitektene Helge Thams og Per Gaare i 1974. Bygningen er noe endret og tilbygget. Anlegget tilkjennes ikke verneverdi.

A18 BJERKELI, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Eiendommen ble skilt ut fra Nordre Trosterud gård i 1898, og i 1904 var det C. N Halvorsen som stod som eier. Beliggenheten rett ved Tvetenveien med flott utsikt over dalen og byen har trolig vært attraktiv. Vi vet ikke sikkert når bygningene ble oppført, men utfra gamle kart var det trolig rundt 1900. Bygningen er i karakteristisk sveitserstil, med store takutstikk, solid kjeller og krysspostvinduer. Uthuset på eiendommen er også bevart.

Verne vurdering

De gamle bygningene ligger godt synlig rett ved Trosterud senter og skiller seg markant ut fra omgivelsene. Bygningen er svært representativ for sin tid og for denne delen av byen. Anlegget er godt bevart og har høy historiefortellende verdi. Beliggenheten ved den gamle Tvetenveien styrker verdien.

A19 TROSTERUD SENTER OG T-BANESTASJON, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Tegningen til Trosterud senter og T-banestasjon er datert 1973. Også dette anlegget ble tegnet av arkitektene Rinnan og Tveten. Anlegget er i en etasje og fasadene er platekledd. T-banelinja går under senteret og stasjonen ligger i senterets underetasje. Tilgang er lagt utenpå bygningen, i en glasstunell, en løsning som er unik i Oslo. Anlegget var planlagt med supermarked, bank, post, vinmonopol, ungdomsklubb og vaktmestersentral. Bygningene danner et lite torg og en gate. Den gamle Tvetenveien går rett øst for senteret og herfra har man godt utsyn over Groruddalen.

Verne vurdering

Alle drabantbyene i Oslo ble planlagt med et sentrum, gjerne lagt i forbindelse med T-banestasjonen. Drabantbyene lå langt fra bykjernen, og både sosialt og funksjonelt var det nødvendig å etablere lokale muligheter for handel og andre servicefunksjoner. I dag er de fleste drabantbysenterne enten svært ombygget eller revet, og det finnes få godt bevarte anlegg. Senteret på Trosterud er godt bevart. Fargene på platene er endret, men på en måte som ikke forringer opplevelsen. At ungdomsklubben også ligger i anlegget styrker kulturminneverdien. Anlegget er representativt for tiden det er bygget, har arkitektoniske kvaliteter og er tegnet av noen av datidens mest profilerte arkitekter; Rinnan og Tveten. Anlegget vil bli vurdert for oppføring på Gul liste.

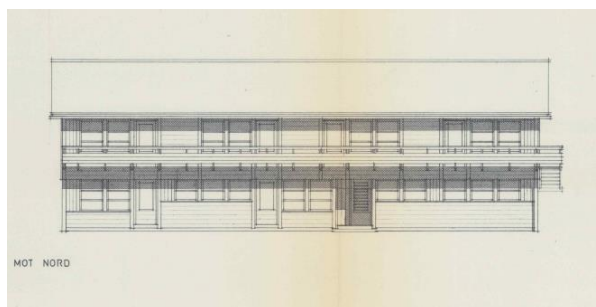

A20 TROSTERUD SENTER BARNEHAGE, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Barnehagen ble bygget i 1976 av OBOS. Arkitekter var Helge Thams og Per Gaare. Bygningen har horisontale vindusbånd og en svalgang som går i hele bygningen lengde. Den er svært godt bevart og representativ for barnehager oppført på 1970-tallet.

Verne vurdering

Barnehagen er tidstypisk og godt bevart. Hvis en av barnehagene i området skal bevares er dette en god kandidat. Nærheten til senteret bidrar til å heve miljøverdien.

A20 OG A21 FAGERHOLT OG STUBBERUDLIA BORETTSLAG

Blokkbebyggelsen består av høyblokker og lavblokker i fire etasjer plassert i tun i et bilfritt miljø. Arkitektene Rinnan og Tveten står bak både arkitektur og bebyggelsesplan. De to borettslagene har beslektet arkitektur og strukturering, og det er kun små forskjeller. Bebyggelsen ble etterisolert og forblendet med teglstein på 1990-tallet, samtidig som balkongene ble fornyet. Bygningene har mistet sin opprinnelige karakter og tillegges ikke verneverdi.

OPPSUMMERING AV VERDIER OG ANBEFALINGER FOR VIDERE UTVIKLING - INSTITUSJONSOMRÅDET

Kartlegging av den historiske bakgrunnen og konteksten, samt vurderinger av enkeltelementer, miljøer og sammenhenger har avdekket et helsehistorisk miljø med stor tidsdybde. I 118 år har området vært benyttet til institusjoner som har hatt som mål å bidra til en bedre hverdag og et bedre liv. Mennekseyn og synet på psykisk helse har endret seg radikalt iløpet av denne perioden, og gjennom bygninger og utomhusområder er denne utviklingen lesbar. Dr. Dedichen var banebrytende i sin behandling av psykisk syke. Flere hundre mennesker har i perioden fra 1900 til 1966 blitt behandlet. Alikevel ser vi i ettertid at behandlingsformene kunne være brutale, og anlegget bærer på mange sterke historier. I 1970 overtok Trosterud sosial- og treningssenter bygningene, og sørget for rehabilitering, arbeidstrening og behandling til en utsatt gruppe i samfunnet. På samme tid ble Haukåsen bygget som skole og barnehage for hjerneskadde barn. Det lave og intime anlegget var tilrettelagt for brukergruppen på en måte man ikke hadde sett tidligere, og som vakte interesse og oppsikt ut over Norges grenser. 15 år senere ble nok en institusjon oppført. Nordvoll skole og autismesenter er Norges eneste spesialskole for elever med autisme.

Institusjonsområdet ligger som en kile inn blant blokkbebyggelsen på Trostrud. Det har et grønt preg og oppleves som lyst og luftig. Flere steder åpner landskapet seg med utsikt over byen og Groruddalen. Området er unikt i Groruddalen og i Oslo, og har høy kulturminneverdi. Byantikvaren er positive til en revitalisering, ved at bygninger som i dag står tomme får ny bruk, slik at området i større grad blir en ressurs for befolkningen på Trosterud og Haugerud. Flere av de grønne områdene kan også tilrettelegges for ny grønn bruk. I den sammenheng er det viktig at det blir tatt hensyn til kulturminneverdiene og områdenes opprinnelige karakter. Den gamle Tvetenveien (gangveien) er en historisk struktur som bør ivaretas. Fra veien kan man oppleve mange av de bevaringsverdige kulturminnene, og det er viktig at veien beholder dagens karakter.

Det bør gjennomføres en kartlegging av hele områdets grønne kvaliteter, og utarbeides en plan for skjøtsel og drift. De siste 5 – 6 årene er anslagsvis 25 store gamle trær gått tapt, dette er en utvikling som ikke kan fortsette. Det er flere kommunale foretak som forvalter området, og det må skapes bevissthet rundt verdiene og i hvilken sammenheng de har inngått i.

Byantikvaren er strekt kritiske til en ytterligere fortetting ved at det bygges boliger innenfor dette området, og mener det er viktig å opprettholde det grønne institusjonslandskapet bestående av institusjonsbygningene, gårdene, parker, aller, gamle trær og hager. Bortsett fra søsterboligen og den midlertidige barnehagen bør dagens anlegg bevares.

OMRÅDE B – HAUGERUD SENTRUMSOMRÅDE

Området omfatter de sentrale delene av drabantbyen på Haugerud inkludert Haugerud T-banestasjon. Her ligger senter, kirke, barnehage, trygdeboliger, skoler, idrettshall, idrettsplass og parselhager. Området er bilfritt, men unntak av parkeringsplassen rundt senteret. Området har en klar 1960-, 1970-talls karakter. Den eldste historien er representert ved Haugerud gård og den gamle Tvetenveien (gangveien). Gården ligger godt synlig langs gangveien, men er ellers relativt innebygget. Anlegget med rekkehus rundt Haugerud gård skiller seg ut fra resten av bebyggelsen med sin koselige og litt nostalgiske stil. Disse bygningene er oppført på 1990-tallet.

Kartnr.	Navn	KulturminneID	Nummer
B1	Våningshus, Haugerud gård	166399-1	1
B2	Drengestue, Haugerud gård	166399-3	2
B3	Stabbur, Haugerud gård	166399-2	3
B4	Haugerud kirke - føres opp i Gul liste		4
B5	Trygdeboligene, rekkehus		5
B6	Haugerud T-banestasjon - vurderes for Gul liste		6
B7	Haugerud senter		7
B8	Haugerud sentrum barnehage		8
B9	Trosterud skole		9
B10	Haugerudhallen		10
B11	Haugerud skole		11

B1 HAUGERUD GÅRD VÅNINGSHUS, REGULERT TIL BEVARING

Våningshuset er oppført i siste halvdel av 1800-tallet og er et midtgangshus preget av sveitserstilen. Bygningen har stående panel, krysspostvinduer og taket er tekket med skifer. Den kraftige grunnmuren er oppført i grorudgranitt.

Vernebegrunnelse

Bygningen har høy kulturhistorisk verdi som våningshus på en middels stor Akergård. Den er godt bevart og inngår som et viktig element på gårdstunet.

Våningshuset og drengestua på Haugerud gård fotografert i 2006. Foto: Byantikvaren i Oslo kommune

B2 HAUGERUD GÅRD DRENGESTUA, REGULERT TIL BEVARING

Bygningen er trolig oppført i siste halvdel av 1800-tallet, men kan være eldre. Den er laftet, har empirevinduer og knappe takutstikk, noe som kan tyde på at bygningen kan være oppført rundt 1850.t.

Vernebegrunnelse

Bygningen er godt bevart både med tanke på form og materialitet. Den formidler historien om boforholdene for arbeiderne på gården. Den er svært autentisk, og har høy kulturhistorisk verdi som en del av tunet.

B3 HAUGERUD GÅRD STABBUR, REGULERT TIL BEVARING

Stabburet er i to etasjer og er oppført i laftet tømmer i siste del av 1800-tallet. Det står på stabber av grorudgranitt, og er kledd med stående panel. Annen etasje er utkraget og på taket er det stabbursklokke. Bygningen er svært godt bevart.

Vernebegrunnelse

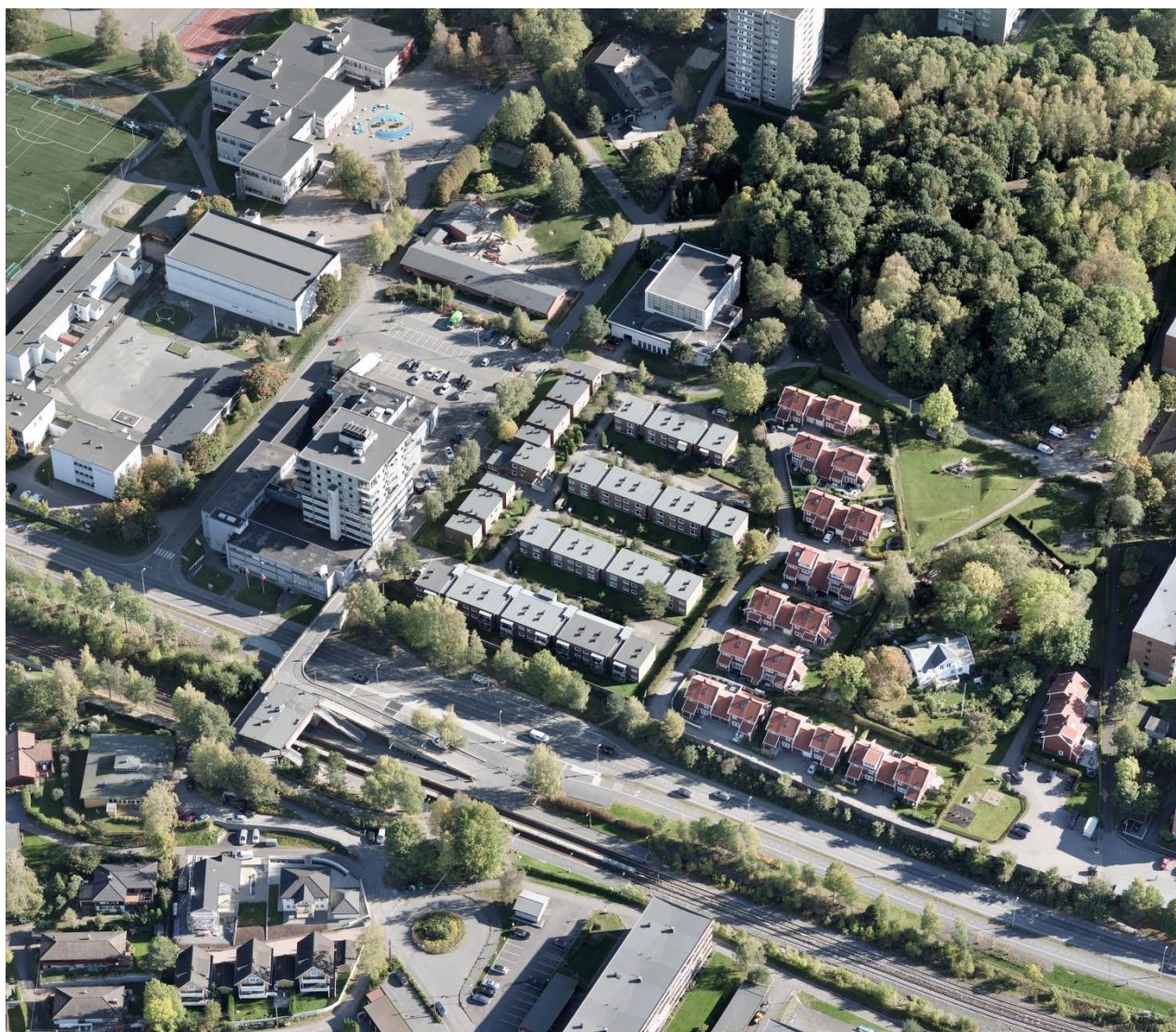
Bygningen er godt bevart både med tanke på form og materialitet. Stabburet var en viktig bygning på gården, og har stor betydning for at anlegget er lesbart som en gård. Det er svært autentisk, og har høy kulturhistorisk verdi.

B7 HAUGERUD SENTER

Forretningssenteret ligger i nærheten av T-banestasjonen langs det som utgjør en sentral akse i Haugerudplanen. Det stod ferdig rundt 1970. Anlegget består av flere bygninger med tilgang fra to nivåer; Tvetenveien og gangveien som kommer fra T-banen. Den høyeste bygningen var på fire etasjer, hadde en kubistisk form og et utvendig rammeverk med et gjentakende mønster. Strukturalisme er et begrep som ofte blir brukt om slike uttrykk. Skikken med å synliggjøre bærende stålkonstruksjoner kom allerede på 1930-tallet. I dag er rammeverket fjernet og bygningen har fått et påbygg på fire etasjer som harmonerer dårlig med den opprinnelige arkitekturen.

Verne vurdering

Senteret tillegges ikke verneverdi på grunn av endringene som er utført.

B9, B10 OG B11 HAUGERUD OG TROSTERUD SKOLE, HAUGERUDHALLEN

Alle bygningene er tegnet av arkitektene Rinnan og Tveten. Haugerudhallen er oppført i betong og kledd med trepanel på langveggene. Hallen brukes av både Trosterud og Haugerud skole.

Haugerud skole er oppført i tre etasjer, deler av underetasjen er innredet til barnehage. Hovedinngangen er på sydsiden og vender ut mot en åpen skolegård. Bygningen er satt sammen av flere volum. Fasadene er platekledd (eternitt), og vinduer og dører rødlakkerte. Anlegget stod ferdig i 1972.

Trosterud skole ble tatt i bruk i 1970, og hadde da 700 elever. Anlegget består av fire bygninger; administrasjonsbygg, spesialbygg, klasseromsbygg og helsebygg. Klasseromsbygget er i to etasjer med sokkeletasje mot idrettsplassen. Bygningen har tre innganger markert med trapper i hvitmalt betong. Trappene er godt synlige på den rektangulære bygningskroppen.

Verneverdier

I arbeid med verneplan for Osloskolene ble anleggene tillagt bevaringsverdi, både på grunn av beliggenheten midt i drabantbyen på Haugerud, den tidstypiske arkitekturen og de anerkjente arkitektene. På grunn av tilstanden og et sterkt behov for å oppgradere anlegget ble de tatt ut av verneplanen. Bygningene er derfor ikke ført opp på Gul liste. Byantikvaren vil ikke motsette seg riving.

Haugerud ungdomsskole

B6 HAUGERUD T-BANESTASJON, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Haugerud stasjon ble tegnet i 1969 av Rinnan og Tveten og er av type overliggende stasjon. Det vil si at adkomsten gikk gjennom stasjonsbygningen som lå over banen. I motsetning til mange tunnelbaner i Europa ble samtlige stasjoner i Oslo utstyrt med ramper som supplement til trappene. Rampene var tiltenkt barnevogner og maskiner for snørydding av stasjonene.

I *Neste stopp! Verneplan for bygninger, Sporveiens bygningshistorie* er Haugerud stasjon på lista over vernede bygninger. Her heter det «Endestasjon på Furusetbanen 1970-1974. Adkomst fra ekspedisjonsbygningen på overliggende bru. Valgt ut som eneste stasjon med adkomst fra bru. Typisk syttitallsarkitektur. Anlegget er knyttet til Haugerud senter. Ramper og hovedanlegg er intakt. Skarankehall er nå kiosk. Plattformtak med svai er intakt. Vernet omfatter holdeplasskur (tegnet av Guttorm Bruskeland), anlegg med perronger, ekspedisjonshusets eksteriør, plattformoverdekning med svaitak. Anlegget er til nå ikke ført opp på Gul liste som bevaringsverdig. Årsaken er at Byantikvaren ikke har hatt ressurser til arbeidet.

B5 TRYGDEBOLIGENE

Alderstrygdeboligene ble byggemeldt i 1970/71 av OBOS. Anlegget er tegnet av arkitektene Rinnan og Tveten, består av 5 rekkehus og har en sentral beliggenhet rett ved Haugerud senter. Bygningene er i to etasjer og inneholder små leiligheter. De har et variert fasadeliv, hvor trapperommene er trukket litt tilbake, noe som skaper rytme i fasaden. Bygningene er endret ved at vinduer er omgjort til dører, og en del leiligheter har fått balkonger.

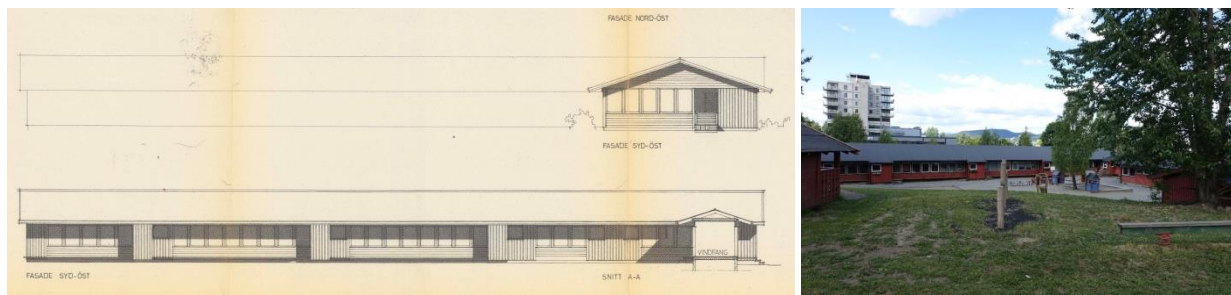
Verne vurdering

Anlegget er interessant med tanke på dette var første gang aldersboliger ble utformet som rekkehus og ikke høyhus. Rekkehusene har også en viss arkitektonisk verdi, de er imidlertid såpass endret at de ikke tillegges verneverdi.

B8 HAUGERUD SENTRUM BARNEHAGE

Dette er et tidstypisk anlegg som er oppført av OBOS ved arkitektene Helge Thams og Per Gaare i 1969. Anlegget tillegges ikke verneverdi.

B4 HAUGERUD KIRKE – SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Kirken ble innviet 27.april 1975 og har 600 sitteplasser inkludert menighetsalen. Den er tegnet av Stein Finne og Jan C. Nilsen. Kirken føyer seg inn i resten av bebyggelsen på Haugerud ved sin kubistiske form og fasader av betong, og ligger godt synlig både fra senteraksen og fra gangveien (den gamle Tvetenveien). Anlegget framstår som autentisk og velbevart.

Vernebegrunnelse

Bygningen har arkitektonisk verdi og en godt synlig og sentral plassering på Haugerud. Alle drabantbyene fikk egne kirker og bygningen inngår som en sentral del av fellesskapsanleggene. Bygningen vil bli vurdert for Gul liste.

VIDERE UTVIKLING

Bortsett fra Haugerud gård og den gamle Tvetenveien er bebyggelsen i hovedsak oppført på 1960- og 1970-tallet. Det har vært et helhetlig miljø tegnet av noen av datiden mest profilerte arkitekter. Skolene og idrettshallen ble vurdert i verneplanen for Osloskolene, men ble prioritert ned til fordel for andre lignende anlegg. Anleggene er planlagt revet, noe som vil medføre at området vil miste det enhetlige uttrykket. I tillegg er senteret påbygget og endret på en måte som forringer den opprinnelige arkitekturen og dermed lesbarheten. Byantikvaren vil derfor ikke motsette seg at området transformeres. Senteraksen og den gamle Tvetenveien (gangveien) bør ivaretas, det samme gjelder Haugerud kirke og T-banestasjon.

OMRÅDE C – BOLIGOMRÅDER PÅ TROSTERUD

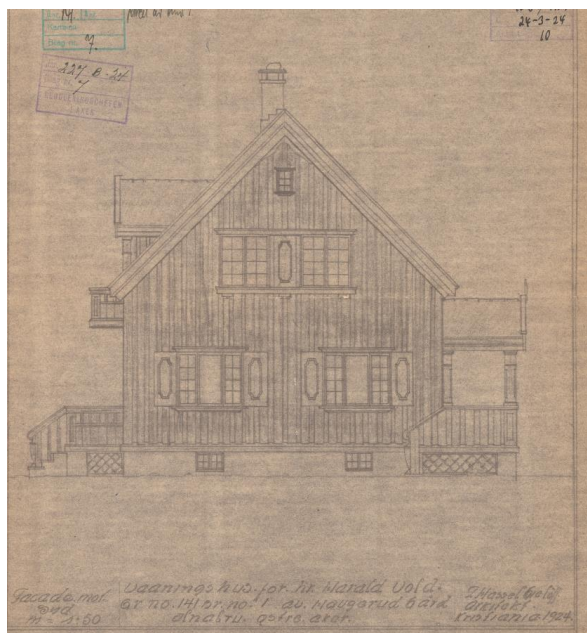
Området ligger mellom Dr. Dedichens vei og markagrensen. Terrenget er kupert og til dels svært bratt. Bebyggelsen består av enhetlige miljøer med lavblokker og rekkehus oppført på 1970-tallet. Bygningene er noe endret, men er fortsatt klart lesbare som et miljø fra 1970-tallet. Sør i området ligger et småhusområde med variert bebyggelse fra 1920-tallet og fram til i dag.

Kartnr.	Navn	KulturminneID	Nummer
C1	Dr. Dedichens vei 29 - Villa - vurderes for Gul liste		1
C2	Dr. Dedichens vei 33 - Overpleier Larsens villa - vurderes for Gul liste		2
C3	Johan Castbergs vei 7 - Dr. Sommerfeldts villa - vurderes for Gul liste		3
C4	Haukåsen sameie - vurderes for Gul liste		4
C5	Øvre Haukåsen, rekkehus - vurderes for Gul liste		5
C6	Lutvann skole		6
C7	Lutvann boligsameie		7

C1 VILLA OPPFØRT AV HARALD VOLD I 1924, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Villaen er oppført i nyklassisistisk stil og er tegnet av arkitekt T. Wassel Gierløff. Dette er samme arkitekt som tegnet for Dr. Dedichen, men det har ikke lyktes å finne noen sammenheng. Villaen har fått et stort tilbygg i senere tid. Tomten med hage og uthus er godt bevart og anlegget er svært synlig fra den gamle Tvetenveien (gangveien). Det er derfor ønskelig å vurdere om eiendommen bør registreres som bevaringsverdig.

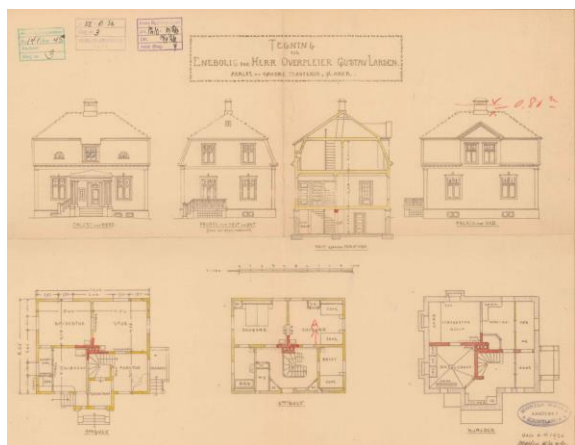

C2 OVERPLEIER LARSENS VILLA, UNDER OPPFØRING PÅ GUL LISTE

Villaen ble oppført for overpleier Gustav Larsen i 1926 og er tegnet av arkitekt Morten Wagle. Bygningen har en kombinasjon av halvvalmet tak og mansardtak, og har kryssportvinduer med smårutete felt i den øvre delen. Dette er typisk for norske jugendstilshus, og villaen fremstår som svært tidstypisk. Den sentrale tempelgavlen mot sør og inngangspartiet med søyler mot nord slekter på Dr. Dedichens doktorvilla, og kanskje var denne et forbilde for overpleier Larsen. Anlegget hadde uthus til høns, gris og gjess, men dette er revet. Det ble også søkt om å få sett opp gjerde, smijernsport og granittstolper. Sistnevnte er bevart.

Verne vurdering

Villaen er tidstypisk og godt bevart, og har tilknytning til asylet. Den framstår som standsmessig, men er klart mindre enn villaene som ble oppført av doktorene. Bygningen viser slik sett til rangordningene og statusen som fulgte de ulike stillingene på asylet. Anlegget ligger godt synlig langs det gamle Tvetenveien, noe som styrker verdien.

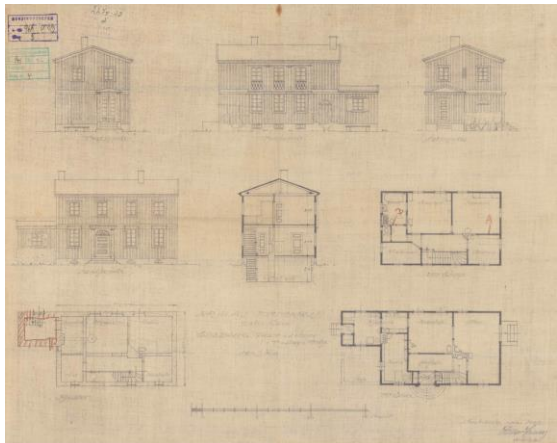

C3 DR. SOMMERFELDT'S VILLA, UNDER OPPFØRING PÅ GUL LISTE

Villaen er oppført for dr. Alf Sommerfeldt i 1923, som var lege på Dr. Dedichens asyl. Den er tegnet i nyklassisistisk stil av Lilla Hansen – Norges første privatpraktiserende kvinnelige arkitekt. Den nøkterne klassisk proporsjonerte bygningskroppen med saltak er typisk for nyklassisistiske hus, mens de høye vinduene i første etasje og de franske vinduene i andre etasje (mot sør) skiller boligen fra det typiske. Bygningen har to piper og det var planlagt 12 ildsteder.

Vernebegrunnelse

Villaen er svært godt bevart, har høy arkitektonisk verdi, er tegnet av Norges første kvinnelig privatpraktiserende arkitekt og er tilknyttet asylet ved at byggherren var ansatt som lege der. Anlegget tillegges høy kulturminneverdi.

C4 HAUKÅSEN SAMEIE (JOHAN CASTBERGSVEI)

Trosterud Boligbyggelag var byggherre og F. S. Platou arkitekt da blokkene ble oppført på slutten av 1960-tallet. Anlegget ligger høyt og fritt med utsyn over Groruddalen, og er avtrappet og godt tilpasset terrenget. Fasadene er i rød teglstein med en avslutning i mørkbeiset tre mot taket. Vertikale vindusbånd, hvor plater er plassert i forlengelsen av vinduet, skaper rytme i fasaden. Inngangen er plassert på baksiden, mens hovedfasaden har balkonger, opprinnelig med brystninger i betong. 3- og 4-roms leiligheter på ca. 95 kvm.

Verne vurdering

Blokkene har kulturhistorisk verdi og arkitektonisk kvalitet, og bortsett fra nye balkonger er de godt bevart. I størrelse er de nye balkongene godt tilpasset, men materialbruken, hvor betongbrystningene er erstattet med glass, er uheldig. Anlegget vil dermed ikke bli ført inn på Gul liste som bevaringsverdig.

C5 ØVRE HAUKÅSEN REKKEHUS (OLE MESSELT'S VEI), SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Dette feltet (D2 i planen) ble bygget ut med rekkehus/lavblokker i to og tre etasjer. Tegningene er datert 1970 og nok en gang er det arkitektkontoret F. S Platou som stod for utformingen og sosialinspektør Haug, Poststyret som er byggherre. Bygningene har liggende panel, gavlvegger av betong og balkonger med brystning i liggende panel. Alt dette gir et horisontalt uttrykk.

Verne vurdering

Bygningene har arkitektoniske kvaliteter og er tidstypiske for 1960- og 1970-tallet. Bygningene har original kledning og form, trapper mm. Noen av balkongbrystningene er erstattet med glass. Dette bryter med den opprinnelige arkitekturen på en uheldig måte. Anlegget har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi, og Byantikvaren vil vurdere anlegget i sammenheng med en større kartlegging av rekkehus og drabantbybebyggelse som etaten jobber med.

OMRÅDE D– DRABANTBYBEBYGGELSE PÅ HAUGERUD

Området ligger mellom Tvetenveien og markagrensa og består av tre klart definerte og adskilte boligområder. Punktblokkene i Solfjellet borettslag ruver i landskapet og fungerer som landemerker på lang avstand, atriumhusene ligger som et teppe i det kupert landskapet, mens lamellblokkene i Haugerud borettslag er plassert i et grønt og ganske flatt parklandskap. Både med tanke på struktur og bebyggelse er området godt bevart, lesbart og svært representativt for 1960-tallet.

Kartnr.	Navn	KulturminneID	Nummer
D1	St. Hansfjellet borettslag - under oppføring i Gul liste	228514	1
D2	Solfjellet borettslag - under oppføring i Gul liste		2
D3	Solfjellet barnehage		3
D4	Haugerud borettslag - vurderes for Gul liste		4
D5	Stjernemyra barnehage		5

D1 SANKTHANSFJELLET BORETTSLAG – BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Borettslaget inneholder 183 leiligheter på 94 kvm. Innflyttingen foregikk i 1969-1971. Bygningene er tegnet av Paul Cappelen og Thorbjørn Rodahl i 1965. Bebyggelsen ligger i et kupert og bratt terreng. Det ble lagt vekt på å skape småhusbebyggelse med høy utnyttelse og enkel elementproduksjon. Hver enhet er på 9 x 13 meter og er uten vinduer på tre sider. Hovedideen var å skape et stille og innadvendt boligmiljø med skjermede gårder og terrasser. Alle leilighetene har en terrasse i annen etasje hvor beboerne kan nyte utsikten over byen.

Inspirasjonen til atriumhusene ble blant annet hentet fra middelhavslandene. Det var ikke antikken eller renessansens bygninger som begeistret arkitektene, men den folkelige byggeskikken i små landsbyer. "I denne tette boligformen har menneskene lært å leve i samfunn, lært å leve i by. I de greske landsbyene var fellesskapet til å ta å føle på,..." hevdet arkitekten Per Cappelen i 1962. At sosialt fellesskap kunne frembringes ved rent fysiske midler var en vanlig oppfatning blant arkitekter og planlegger på denne tiden. Atriumhuset hadde mange av de egenskapene som nå ble verdsatt. Hustypen kom fra Danmark, og ble lansert på en utstilling i København i 1954. Et klart skille mellom private og offentlig uteområder og et helt privat uterom ble vektlagt som gode kvaliteter. Dessuten var husene arealeffektive og ga god utnyttelse av tomtene. Atriumhusene ble vanligvis bygget på flate tomter, og i så måte er Haugerud et unntak.

Vernebegrunnelse

Sankthansfjellet borettslag står oppført på Byantikvarens gule liste over bevaringsverdige bygninger og anlegg som en god representant for helhetlig tett-lav boligutbygging fra 1960/70-tallet. Atriumhusene har arkitektoniske kvaliteter, og er godt tilpasset landskapet. Forbindelsen til drabantbyene på Tveita og Haugerud, som representerer andre typologier innenfor samme planleggingstradisjon og arkitekturhistoriske epoke, styrker kulturminneverdien. Området er for øvrig markert i kommuneplanens kart som et område med verneverdi i ytre by, kategori 1.

D2 SOLFJELLET BORETTSLAG, UNDER OPPFØRING PÅ GUL LISTE

Ni punktblokker i tolv etasjer er plassert i et geometrisk V-mønster i lia opp mot Østmarka. Det opprinnelige skogsterrenget som blokkene omkranser er tatt vare på og består av fjellrabber og furuskog. Blokkene er tegnet av arkitektene Rinnan og Tveten. Hver etasje inneholder to treroms og fire toroms leiligheter, alle med balkong. I 1962 ble det lov å tildele toroms leiligheter til enslige under forutsetning at soverommet ikke oversteg 6 kvm. To av leilighetene i hver etasje er planlagt ut fra denne forutsetningen.

Bygningen er kledd med edelbetongplater. Platene består av støpt betong og grus som skaper en overflate som kan minne om naturbetong, men som har et grovere uttrykk. De samme platene er brukt som balkongbrystninger. Tre av fasadene har balkonger som alle ligger i vegglivet. Blokkene har et stramt uttrykk, hvor vinduer og balkonger skaper rytme i fasaden. På to av fasadene er vegglivet trukket tilbake i et smalt felt (slisse). Trolig er det størrelsesbegrensningen på soverommet som er årsaken, for på den måten ble soverommet på eksakt 6 kvm. De smale slissene forsterker blokkenes høyreiste og slanke uttrykk.

Solfjellet borettslag

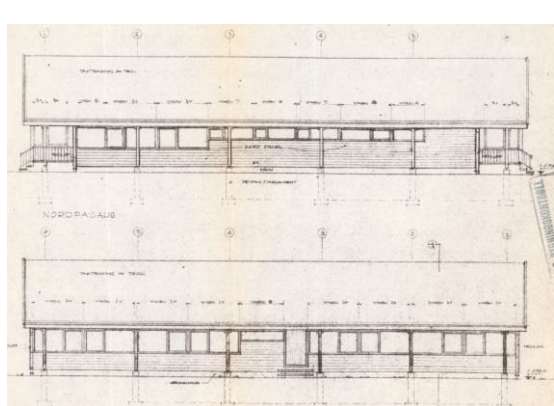
Vernebegrunnelse

De ni punktblokkene i Solfjellet borettslag er en del av drabantbyen på Haugerud og ble oppført av OBOS på slutten av 1960-tallet. Tre boligfelt med forskjellig typologi (punktblokker, atriumhus og lameller) er plassert i et bilfritt miljø. Både når det gjelder struktur og arkitektur er Haugerud representativt for 1960-tallets planideologi, og området har kulturhistorisk og samfunnshistorisk verdi.

Blokkene er høye og slanke, har arkitektonisk kvalitet og er gode representanter for etterkrigsmodernismen. De har bevart sitt opprinnelige uttrykk og er ikke preget av store endringer. Den strengt geometriske plasseringen av punktblokkene gir anlegget monumentalitet og kvalitet, både på nært hold og på avstand. Bak både plan og arkitektur står noen av datidens mest profilerte arkitekter; Rinnan og Tveten. Formålet med bevaring er å ivareta et boligområde i en drabantby i Groruddalen. Området har klare kvaliteter, og er en del av fortelling om velferdsstatens framvekst i tiden etter siste krig.

D3 SOLFJELLET BARNEHAGE

Anlegget ble tegnet av arkitektkontoret Rinnan og Tveten i 1966, og dette er den eldste barnehagen i området. I gavlveggen mot sør er bygningen endret ved at den tidligere overbygde terrassen er bygget inn. Anlegget tillegges ikke bevaringsverdi.

D4 HAUGERUD BORETTSLAG

Borettslaget inneholder 17 blokker med 578 leiligheter og er tegnet av arkitektkontoret Rinnan og Tveten. 472 av leiligheten er på 4 rom, og dette var de største leilighetene som til nå var bygget av OBOS. Innflyttingen forgikk i 1966/68. Blokkene har fasader av teglstein, flate tak og balkonger på den ene langsiden. På motsatt side er trapperommene fremhevet og markert med smale vertikale vindusfelt. Blokkene har fått nye og større innglassede balkonger som bryter med det opprinnelige formspråket, i tillegg er inngangspartiene noe endret.

Verne vurdering

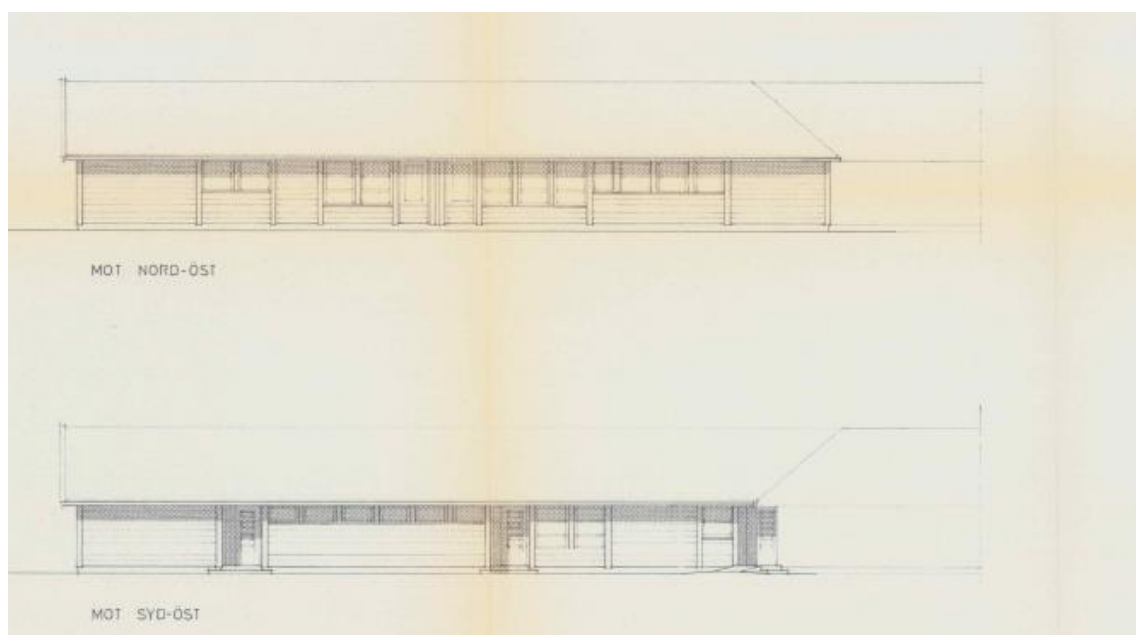
Haugerud borettslag har klare kvaliteter både med tanke på arkitektur og hvordan blokkene er plassert. Anlegget har i tillegg verdi som en del av drabantbyene på Haugerud, hvor tre typologier, atriumhus, punktblokker og lameller, er plassert i et bilfritt miljø med gangveier. Bygningene er tegnet av noen av datidens mest profilerte arkitekter: Rinnan og Tveten. Endringene som er utført på blokkene bryter imidlertid med den opprinnelige arkitekturen og svekker den arkitektoniske kvaliteten. Til tross for at anlegget har kulturhistorisk verdi som en del av Haugerud, og fortsatt har arkitektoniske kvaliteter vil de på grunn av endringene som er foretatt ikke bli ført inn på Gul liste.

Haugerud borettslag

STJERNEMYRA BARNEHAGE

Barnehagen er oppført av OBOS, og tegnet av arkitektene Helge Thams og Per Gaare i 1979. Bygningen er karakteristisk for 1970-tallet. Anlegget er lavt og nøktern med en kombinasjon av horisontale vindusbånd og større vindusfelt. Anlegget tillegges ikke verneverdi.

OMRÅDE E – SMÅHUSBEBYGGELSE PÅ HAUGERUD

Området ligger på andre siden av T-banen og består hovedsakelig av småhusbebyggelse oppført gjennom hele 1900-tallet på Haugerud gårds grunn. Før T-banen og Tvetenveien ble bygget inngikk området som en naturlig del av Trosterud og Haugerud. I dag oppleves særlig T-banen som en barriere. Området ligger i skrånende vestvendt terreng med godt utsyn over byen. Det har ikke vært tid til å gjennomføre en helhetlig kartlegging av dette området, men to bygninger står allerede på Gul liste og to andre anlegg som ble oppført i de første tiårene på 1900-tallet er identifisert og vil bli vurdert. Det finnes også anlegg fra 1960- og 1970-tallet som har arkitektoniske kvaliteter som vil bli vurdert senere.

Kartnr.	Navn	KulturminneID
E1	Bakkelund - Hagapynten 38	166259
E2	Hagapynten husmannsplass - Hagapynten 12 B	166609
E3	Karistua - Haugerudhagan 29 - vurderes for Gul liste	
E4	Granbakken - Haugerudhagaen 17 C - vurderes for Gul liste	

E1 BAKKELUND, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

Foto fra 1935/ Groruddalen Historielag og foto fra i dag.

Det var gårdbruker Kjos (eieren av Haugerud gård) som oppført villaen i 1910. Villaen ble tegnet av G. J Løken. Bygningen er oppført i dragestil og svært godt bevart.

E2 HAGAPYNTEN, BEVARINGSVERDIG PÅ GUL LISTE

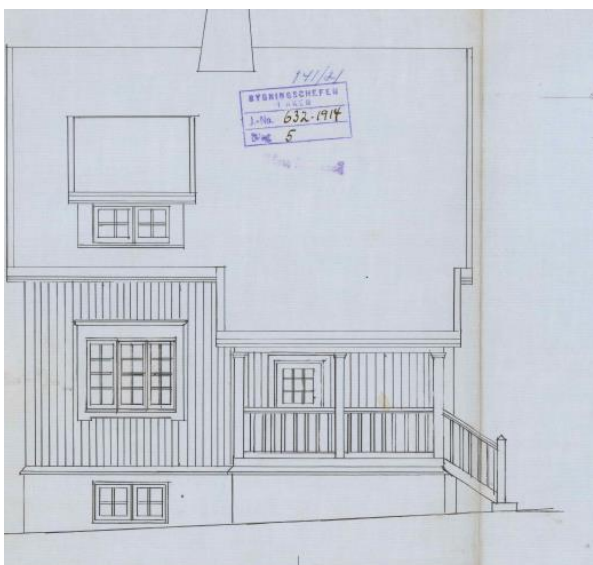
Dette var den første villaeiendommen som ble bygget på Haugerud. Byggherre var kontorfullmektig Hans Wendt. Anlegget ligger høyt og fritt med flott utsyn. På eiendommen ligger det flere eldre bygninger, blant annet et lite stabbur og hønsehus, og ei laftet stue som er flyttet hit. På flere store villaeiendommer i Oslo og Aker ble det oppført stabbur og andre bygninger som hadde sitt opphav i eldre landbruk. Flere produsenter tilbød stabbur som byggesett, slik at de var enkle å oppføre. Bygningene ble neppe brukt som stabbur, men var et romantisk element på samme måte som den tilflyttede stua og dragestilen som preger hovedbygningen. Eiendommen er vurdert til å ha høy bevaringsverdi, men sjeldent mange bevarte bygninger.

E3 KARISTUA, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

Tømmermester A. Rønning står både som byggherre og ansvarlig. Byggeår var 1914. Bygningen framstår som godt bevart og verneverdi skal vurderes nærmere.

E4 GRANBAKKEN, SKAL VURDERES FOR GUL LISTE

I 1913 ble det oppført en hytte på eiendommen som fikk navnet Granbakken. I 1946 ble det søkt om tilbygg, og i papirene hos PBE framgår det at eieren var Doktor Tveten. Det er usikkert om Tveten hadde tilknytning til Dr. Dedichens klinikk. Det er ikke gjennomført en skikkelig befarings, og bygningen er derfor ikke endelig vurdert.